Stripschrift

NR 449 € 7,50

Bart van Leeuwen

Blexbolex

Dimitri Armand

Redactio

De Belgische vereniging Strip Turnhout zit in zwaar weer. De uitgever van het tijdschrift *Stripgids* en de organisator van het (tweejarige) stripfestival in Turnhout krijgt geen subsidie meer van het Vlaams Fonds voor de Letteren. Sterker nog: het festival is gekoppeld aan de uitreiking van de Bronzen Adhemar (Vlaamse Cultuurprijs voor de strip). Die blijkt door een beslissing van de Vlaamse regering op een driejaarlijks ritme te zijn geplaatst. Pas in 2018 komt er een nieuwe Adhemar-winnaar en een nieuw festival.

Ondertussen moet Strip Turnhout alle zeilen bijzetten om koers te houden. Bart Wuyts, voorzitter van de raad van bestuur, heeft het over het 'hervormen van het festival'. Alle opties liggen daarbij op tafel, stelt hij. Waarbij het gaat om de promotie van de strip in Vlaanderen. 'Dat zal gebeuren in samenwerking met onze traditionele partners De Warande, de bibliotheek in Turnhout en het Vlaams Fonds voor de Letteren', aldus Wuyts.

Naast het festival is het stripinformatieblad *Stripgids* een ander paradepaardje. Dat blad krijgt het ook voor de kiezen. De papieren uitgave verschijnt nog maar twee keer per jaar en wordt een 'best of' van wat er op de website *www.stripgids.org* in de tussenliggende tijd heeft gestaan. Op de website verdwijnen de lange artikelen en de strips achter een betaalmuur. Er is ook een redactieraad in het leven geroepen. Die blijkt te bestaan uit journalisten én tekenaars, waaronder Nix, Simon Spruyt, Marc Legendre en Judith Vanistendael. Strip Turnhout heeft op basis hiervan bij het Vlaamse Fonds een aanvraag ingediend voor een erkenning als literair tijdschrift voor een periode van vier jaar.

Volgens Wuyts is het niet ongebruikelijk dat kunstenaars deel uitmaken van de redactie van een literair tijdschrift. Die zouden zich niet bemoeien met 'de gebruikelijke deontologische regels bij het samenstellen van het tijdschrift'. Bemoedigende woorden, maar helemaal zeker van deze zaak zijn wij toch niet.

Los daarvan, waar is dat Vlaams Fonds voor de Letteren in hemelsnaam mee bezig? Eerst jarenlang het beeldverhaal breeduit steunen en nu ineens de criticaster gaan uithangen. Dat getuigt niet van consistent gedrag.

Inhoud

2 Actua

12 Stars & Strips Olav Beemer

14 Bart van Leeuwen Arco van Os en Rik Sanders

17 Uit het plakboek van... Bart van Leeuwen

22 Blexbolex Rik Sanders

25 Ik teken een strip! Jan Booister

26 Dimitri Armand Michel van Merriënboer

29 Lieve lezers... Peter Breedveld

30 Marq denkt Marq van Broekhoven

32 De boventoon

41 Heinz service spread

Omslag

De tekening op het omslag heeft Bart van Leeuwen gemaakt voor een zogeheten burenboek. Van Leeuwen en zijn vrouw wonen in de Rotterdamse wijk Schiebroek. Aan alle mensen uit de straat werd gevraagd om zich voor te stellen door iets persoonlijks te vertellen of te laten zien. 'Omdat wij echte bootjesmensen zijn, kwam ik op het idee om een tekening van Brammetje Fok te maken', vertelt Van Leeuwen.

De tekening is een klassieke 'Brammetje Fok'. Van Leeuwen heeft vaker soortgelijke illustraties gemaakt, bij voorbeeld als omslag voor de uitgave *Brammetje Fok en clowntje Marino* uit 1972. Op die tekening stonden naast Brammetje Fok en de clown nog papagaai Tutu en Caro de kat. In de illustratie voor het burenboek heeft Van Leeuwen alleen de kat naast Brammetje Fok opgevoerd. De inkleuring en het oppoetswerk zijn overigens gedaan door onze vormgever Marc Weikamp.

De originele tekening gaat net als alle andere illustraties en documentatiemateriaal van de tekenaar naar het nieuwe museum Strips! in Rotterdam. Van Leeuwen heeft zijn archief aan het museum geschonken.

Stripschapprijs 2017 naar... Willem Ritstier

Jazeker... Als winnaar van de Stripschapprijs 2017 is Willem Ritstier uit de bus gekomen, een scenarist. De P. Hans Frankfurtherprijs gaat naar Frits Jonker. Dit maakte het bestuur van Het Stripschap onlangs bekend, op voordracht van de commissie van de Stripschapprijzen die dit jaar bestaat uit Jos Beekman, Wout Jut, Richard Kennepohl, Gerard Leever en Michel van Merriënboer.

De basis van een goede strip is het verhaal. Toch is het de tekenaar die vaak alle aandacht krijgt. Al te vaak wordt echter vergeten dat zijn schetsen zonder een goed verteld relaas slechts dode plaatjes zijn. Willem Ritstier heeft zich in zijn ruim vijfendertigjarige carrière als één van de weinige stripmakers gefocust op het schrijven van stripscenario's. Hij is een belangrijke schakel binnen het collectief. Vanaf het begin van zijn loopbaan was hij al doorslaggevend voor het stripblad *Yèch*. Het magazine stond niet alleen aan de basis van zijn eigen carrière, maar ook aan die van Minck Oosterveer, Adri van Kooten en Caren Peeters. Het belang van Willem voor het stripblad *Eppo* mag ook niet vergeten worden. Sinds de herlancering van dit stripblad is de ene na de andere nieuwe stripserie uit zijn pen gekropen, waaronder *Tim Tijdloos* met Pieter Hogenbirk, *Ronson Inc.* met Minck Oosterveer en *Ward* met Marissa Delbressine. Dat is nog niet alles, ook schreef hij een spin-off voor *Storm* en geeft hij samen met Roelof Wijtsma na twintig jaar *Roel Dijkstra* weer een doorstart.

'Een goede lettering moet je niet zien. Pas als je gaat kijken, zie je de schoonheid.' Woorden en mening van Frits Jonker, de laatste handletteraar van Nederland en de winnaar van de P. Hans Frankfurtherprijs 2017.

Door deze meesterletteraar voor te dragen voor de prijs voor bijzondere verdiensten wil de commissie van de Stripschapprijzen één van de meest ondergewaardeerde beroepen van het stripvak belichten. Eind jaren 1980 was hij één van de drijvende krachten van de Nederlandse uitgave van het volwassen stripmaandblad *Wordt Vervolgd*. Hier maakte hij zich niet alleen hard voor het letteren, maar ook wist hij zich de vormgeving en de rol van redacteurschap eigen te maken. Hoewel de laatste jaren de hoeveelheid handletteringen is teruggelopen en er vooral digitaal wordt gewerkt, doet nog altijd een vaste groep tekenaars en uitgevers een beroep op 'misschien' de laatste en enige handletteraar van Nederland. Want wat zouden nu een blad als *Zone 5300*, en uitgeverijen als Xtra en Scratch zijn zonder de lettering van Frits Jonker. Om maar te zwijgen over een strips als *Claire, Willems wereld, In the Pines* en de winnaar van de Stripschappenning van vorig jaar, *De aanslag*.

Willem Ritstier (rechts) samen met René Meulenbroek tijdens Stripfestival Breda. Foto: Erwin Suvaal

Naast bovenstaande prijzen werden ook de nominaties bekendgemaakt voor Album van het jaar 2016:

- *In the Pines – 5 Murder Ballads* (Erik Kriek, Scratch)
- *De tuin van Daubigny* (Luc Cromheecke/Bruno de Roover, Blloan)
- *De man van nu* (Hanco Kolk/Kim Duchateau, Harmonie en Blloan)
- *Dating for Geeks 4: A New Hope* (Kenny Rubenis, Strip2000)
- *Spotters* (Michiel van de Pol, Scratch)

De nominaties voor Jeugdalbum van het jaar 2016 zijn:

- *Elsje maakt geschiedenis* (Gerben Valkema/Eric Hercules, DLC)
- *Anders 3: Eén tweeling* (Erwin Suvaal/Willem Ritstier, Arboris)
- *Suske en Wiske 333: De bibberende Bosch* (Luc Morjaeu/Peter van Gucht, Standaard)

De prijzen worden uitgereikt tijdens De Stripdagen op 4 en 5 maart 2017. BP

Suvaal

De stripwereld leeft, en hoe! Op deze plaats geeft stripcolumnist Erwin Suvaal hierop zijn persoonlijk commentaar.

erwin.suvaal@stripschrift.nl

Sus en Wis-actie levert bijna halve ton op

De goededoelstripactie rond *Suske en Wiske* die uitgeverij Standaard en De Persgroep initieerden, heeft €47.500 opgeleverd voor SOS Kinderdorpen. Het opgehaalde bedrag was het resultaat van de verkoop van de strips, de veiling van de originele platen en de verkoop van de luxe collectie.

In het kader van het project mochten zes bekende Nederlanders – Guus Meeuwis, Wilfred Genee, Aaf Brandt Corstius, Esther Verhoef, Karin Amatmoekrim en Carlo Boszhard – elk een verhaal schrijven voor *Suske en Wiske*, de in Nederland populaire Belgische strip. In de verhalen verwerkten zij hun hun eigen leven en achtergrond. Vervolgens werden deze scenario's uitgewerkt door een zestal Nederlandse striptekenaars: Hanco Kolk, Gerben Valkema, Eric Heuvel, Gerard Leever, Romano Molenaar en Michiel de Jong. De stripverhalen beslaan 24 pagina's; de albums zijn aangevuld met biografieën van de bekende Nederlanders en zes pagina's over de projecten van SOS Kinderdorpen. Eerder deden de goededoelenorganisatie en uitgeverij Standaard eenzelfde soort project in Vlaanderen.

De actie startte begin september; elke week kwam er een nieuw deel uit die te koop was in diverse kioskwinkels. De gehele collectie is nog te bestellen in de webwinkels van een aantal Persgroep-kranten, zoals *AD* en *Trouw*.

Het schrijversteam promoot de actie.

Opmerkelijk was trouwens wel dat Wilbert van der Steen (*Ayak + Por*) in eerste instantie tot de groep van zes tekenaars behoorde. Hij zou samenwerken met Esther Verhoef, maar de thrillerschrijfster kon zich niet vinden in zijn opzet voor haar verhaal *De charmante chirurg*. De tekenaar viel hiervoor namelijk terug op de originele kleuren rood/bruin en blauw van de oer-*Suske en Wiske*-verhalen. Zijn plek werd ingenomen door Michiel de Jong, maar volgens een artikel in *Stripnieuws* heeft de tekenaar het verhaal toch afgemaakt. Wellicht dat er in de nabije toekomst een nieuwe *Suske en Wiske* van W. van der Steen verschijnt. RS

Toren van Eric Heuvel.

Toren van Hanco Kolk.

Flitsen

Leo Faes en Cor Swanenburg delen met hun *Bas en Bea uit Bommel* een vette knipoog uit naar de erven Toonder. In leesbaar Brabants dialect vertellen ze de avonturen van twee bengels, waarin de verwijzingen naar het werk en een portret van Marten Toonder niet ontbreken. Uitgegeven door Van de Berg Almere. ϟ Uitgeverij Dupuis is gestart met een nieuwe Franstalige integrale reeks van *Lucky Luke*. Het eerste deel omvat alle verhalen uit de eerste drie albums en een lijvig dossier van 50 pagina's, geschreven door Bertrand en Christelle Pissavy-Yvernault. Dat smaakt naar meer! ϟ Bij uitgeverij Blloan verscheen van François Boucq en Alejandro Jodorowsky de eerste cyclus van *Bouncer*, een bundeling van twee heftige avonturen: *Een diamant voor het hiernamaals* en *Het medelijden van de beul*. De eenarmige bandiet schiet (letterlijk) zijn verweesde neefje te hulp en stelt orde op zaken in het wetteloze Wilde Westen. Zo kennen we hem nog. ϟ We zijn dol op secundaire literatuur, maar dan moet het wel een beetje leesbaar zijn. Uitgeverij Bonte heeft zich gewaagd aan het boek *Kleur in strips – Strips en kleur* van Jan Cumps, maar dat heeft niet goed uitgepakt. Door de foeilelijke vormgeving lijkt het meer op een uitgeprint Word-document dan op een boek. Doodzonde. ϟ Tijdens de jaarlijkse Kristallnacht-herdenking op woensdagavond 9 november presenteerde de Duitse stripauteur Barbara Yelin haar boek *Irmina* in het Nationaal Bevrijdingsmuseum in Groesbeek. Yelin is winnaar van de Max & Moritz prijs 2016 voor de beste Duitse stripauteur. De roman *Irmina* is gebaseerd op dagboeken die Yelins oma naliet. Centrale vraag daarbij: hoe kan een eigenzinnige vrouw meeloper worden van het naziregime? In Nederland is de strip uitgebracht door uitgeverij Soul Food Comics. ϟ Diverse 'oude rotten' uit de journalistiek hebben zich

Joseph Kennedy was Hitlerfan

De Kennedy Files 1: De man die president wilde worden werd 18 november gepresenteerd in de Amsterdamse boekhandel Scheltema. Scenarist Mick Peet en Erik Varekamp tekenden eerder voor uitgeverij Van Praag de avonturen van *Agent Orange*, de schurkengeschiedenis van prins Bernard. De Kennedy-dossiers verschijnen bij uitgeverij Scratch. De uitgever is blij dat nu gekozen is voor een internationaal meer aansprekende familiegeschiedenis. Van het eerste deel zijn al vijfduizend exemplaren voor de Franse markt besteld.

Dit eerste deel van een drieluik over de Kennedy-dynastie gaat over Joseph P. Kennedy, beurshandelaar, whiskyverkoper, womanizer, vader van negen kinderen en ambassadeur van de Verenigde Staten eind jaren 1930 in het Verenigd Koninkrijk. Kennedy raakte echter besmet door zijn Hitler-sympathie, actieve steun aan de Britse politicus Neville Chamberlain en zijn appeasementpolitiek en afkeer van Winston Churchill. Dat maakte hem kansloos voor het Amerikaanse presidentschap. Vader Joe had daarna een andere zoon dan deze John F, namelijk de ziekelijke Jack, op het oog om de eerste katholieke president van de VS te worden. Joe junior sneuvelde echter in de Tweede Wereldoorlog en de rest is geschiedenis.

Tijdens de presentatie kwam het omslag van het dossier *Kennedy I* nog even ter sprake. Varekamp paste dit op verzoek van zijn uitgever aan. Joseph P. kreeg een band met een swastika om zijn arm. En er kwam een wervende tekst voor de epiloog van historicus Nigel Hamilton in het album. Varekamp en Peet zien overigens een zonnige toekomst voor weer een telg uit de familie: Joseph Kennedy III. Die wordt volgens hen president over zestien jaar: na twee termijnen Donald Trump en acht jaar Trump junior. EvdH

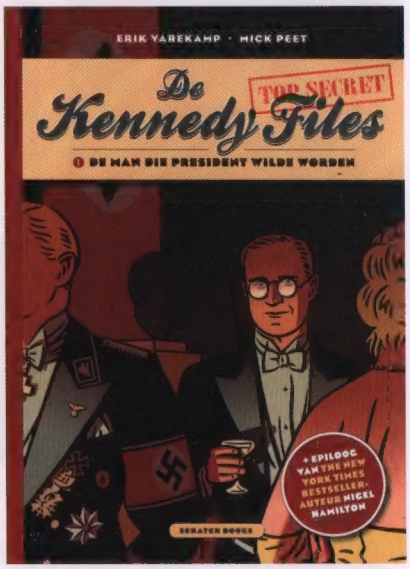

De stripprofessor houdt college

Op 24 november is in boekhandel Scheltema in Amsterdam het eerste exemplaar van het nieuwe boek van Joost Pollmann, *De stripprofessor* (ISBN 978-90-575-9786-2, kleur, 240 pagina's, €22,50) uitgereikt aan de patroonheilige van de Nederlandse strip: Joost Swarte. Het boek van 'stripprofessor' Pollmann, die al jarenlang over strips in onder andere *De Volkskrant* schrijft, bevat vijftig 'colleges' over verschillende aspecten van het medium.

In deze beschouwingen wijst hij de lezer op erudiete wijze op kenmerken van het medium die de leeservaring verrijken. Samengenomen geven de essays die zijn verzameld in dit boek een mooie blik op de complexiteit van wat misschien het best de cultuur van de strip genoemd kan worden, daar Pollmann zich niet enkel richt op stripboeken, maar ook op kunstvormen die zich op de een of andere manier tot het stripverhaal verhouden.

En als de inhoud nog niet overtuigt, dan doet de vormgeving dat wel. Het boek is ontworpen door broer Paul Pollmann en het is duidelijk te zien aan zowel het binnenwerk als de kwaliteit van het drukwerk dat er veel zorg is besteed om de vele illustraties tot hun recht te laten komen. Hoewel het boek zich vooral richt op de cultureel geïnteresseerde lezer die misschien nog niet veel in aanraking is gekomen met het medium strip, valt er ook voor de stripliefhebber meer dan genoeg leerzaams te ontdekken. RSp

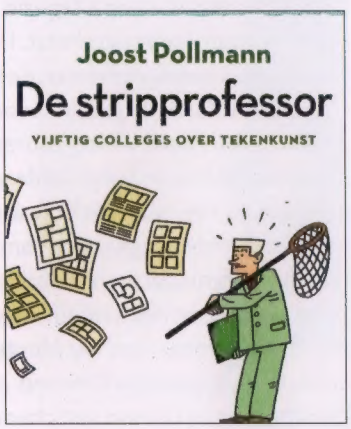

verenigd om vanaf maart 2017 een nieuwe opiniërende krant te maken. Zodra zich 1500 abonnees hebben gemeld, gaat het definitief door. De krant is vernoemd naar Argus, de reporterrat uit de *Bommel*-strips. Op *www.argusvrienden.nl* is meer info te vinden en kan een gratis nulnummer als PDF worden opgepikt. Op Toonders Argus na zijn de illustraties van Michiel Wijdeveld. ϟ Bij uitgeverij Silvester is het eerste deel verschenen van de stripbiografie van André Hazes: *Bloed*. Makers zijn Jan-Willem de Vries en Ben Westervoorde. Het wordt een drieluik. ϟ Uitgeverij L heeft Hotel *New York*, het 17e deel van *Agent 327* herdrukt. In maart 2017 verschijnen van het album ook nieuwe drukken van de hardcover en van de luxe editie. Opmerkelijk! ϟ Voor het eerst is het satirisch tijdschrift *Charlie Hebdo* als buitenlandse uitgave verschenen, namelijk in Duitsland. De Duitse versie wordt een mix van vertalingen uit het Frans en Duitse bijdragen. Op het omslag van het eerste nummer staat natuurlijk een cartoon over bondskanselier Angela Merkel. Zij ligt op een werkbank van Volkswagen, begeleid door de tekst: 'VW staat achter Merkel: een nieuwe uitlaat en ze kan er weer vier jaar tegenaan.' ϟ In Duitsland is het nieuwe *Comic! Jahrbuch* weer verschenen. Traditiegetrouw bevat de editie voor 2017 ook weer een overzicht van de ontwikkelingen op de Nederlandse markt, geschreven door *Stripschrift*-redacteur Rik Sanders. ϟ Het tijdschrift *Voetbal International* 47 schonk aandacht aan Toon van Driel. Dit naar aanleiding van de opening van zijn nieuwe galerie in Haarlem die op afspraak te bezoeken is: de Toon-zaal. Meer info: *www.toon-zaal.nl* ϟ De Amerikaanse marine heeft een nieuwe torpedobootjager: de USS Zumwalt, een technologisch hoogstandje. Volgens een trotse admiraal Harry Harris zou Batman de Zumwalt als schip hebben uitgekozen. ϟ Dat hadden we al 20 jaar niet meer gezien: een Nederlandstalige *Star Trek*-uitgave. De jonge Vlaamse uitgeverij Mediageuzen probeert

Gideon toont christelijke levensverhalen

Bij uitgeverij Gideon verscheen *De kleine pelgrim* (ISBN 978-90-5999-079-1, kleur, 48 pagina's, sk, €9,95). Dit album van tekenaar Arjen Niezen is een bewerking van *De Christenreis naar de eeuwigheid*. Na de Bijbel is dit boek van John Bunyan het meest verkochte boek in de christelijke lectuur. Sinds het verschijnen in 1678 zijn er wereldwijd miljoenen over de toonbank gegaan.

Deze *Christenreis* is een allegorie waarin de levensloop van een ware christen wordt geschetst. Het verhaal wordt beeldend en toegankelijk weergegeven en de stripversie die Arjen Niezen maakte, is uitermate geschikt voor jonge kinderen.

Arjen Niezen (1982) werd geboren in Gorinchem en al jong ontwikkelde hij een grote liefde voor tekenen. Als kind las zijn moeder hem voor uit Bunyans *Christenreis* en vanaf dat moment werd het zijn droom om van het verhaal een stripversie te maken. Inmiddels is hij voltijds aan de slag als illustrator/striptekenaar en heeft hij zijn eigen bedrijf: cartoonsenzo.nl. Hij werkt onder meer voor het kleutertelevisieprogramma *Koek en ei* van de Evangelische Omroep.

Eveneens bij Gideon verscheen *Tussen haat en hoop* (ISBN 978-90-5999-084-5, kleur, 32 pagina's, sk, €7,95), een waargebeurd relaas over de toenemende onderdrukking van christenen door de moslims in Indonesië. Lange tijd is het goed gegaan tussen deze bevolkingsgroepen op het eiland waar de christelijke Methu en Adel met hun kinderen wonen. Tot er fundamentalisten hun dorp binnenstormen, de huizen en de kerk platbranden en inwoners doden die weigeren hun zijn christelijke geloof af te leggen om moslim te worden. De leden van het gezin waar het verhaal om draait, raken elkaar kwijt maar vinden door hun vasthoudendheid en de liefde voor God elkaar weer. De vraag is of ze niet te veel hebben meegemaakt om nog te blijven geloven in deze God die dit onrecht toelaat.

Tussen haat en hoop is de vertaling van *Hope Amid Horror*, oorspronkelijk uitgegeven door The Voice of the Martyrs, een Amerikaanse non-profit organisatie die christenen helpt die vanwege hun geloof worden vervolgd. De tekeningen zijn van Rob Woodrum, die zichzelf omschrijft als artiest, pastor en volger van Christus, categorieën waarin hij, naar eigen zeggen, niet bepaald uitblinkt. BP

De Bijbel als superheldenstrip en grafische roman

Kort na elkaar zagen twee stripbijbels het levenslicht. *Superheldenbijbel* (ISBN 978-90-5804-113-5, 192 pagina's, hk, €19,50) is een uitgave van Plateau. Deze uitgever verraste vorig jaar al met de legostrip *De bijbel in 1001 blokjes – Nieuwe testament*, waarin bekende verhalen met behulp van gefotografeerde legosettings in beeld werden gebracht. Plateau maakte voor *Superheldenbijbel* gebruik van 'ouderwetse' striptekenaars en niet de minste. Naast de in het Nederlandse taalgebied debuterende Richard Thomas zijn dat Siku – tekenaar van *De mangabijbel* en de Amerikaanse serie *Ghost Wolf* – en Jeff Anderson. Die heeft al vele strips achter zijn naam staan waaronder diverse bijbelse stripadaptaties. Zij brengen de Bijbel als een heroïsche verhalenreeks met dramatische gebeurtenissen zoals de inname van de stad Jericho door de Israëlieten en het verblijf van Jona in de maag van een walvis als de belevenissen van echte superhelden. De dramatiek wordt nog eens opgevoerd door bijbelse figuren niet of nauwelijks bij hun naam te noemen maar ze te duiden als 'de aanklager', 'de wondervrouw' of 'de wachter'.

De tweede uitgave, *Bijbel – De dragende verhalen* (ISBN

FLITSEN

het met *De Tholiaanse webben*. Voor €8,95 te koop. ϟ Tekenaar Jean-Marc van Tol blijkt regelmatig in de clinch te liggen met overheidsinstanties over ingediende facturen. Zo heeft de gemeente Utrecht er anderhalf jaar over gedaan om een factuur van maar liefst €100 te betalen. Van Tol maakt zich druk over de administratieve rompslomp die het hem kost om bij voorbeeld 'leverancier' van het ministerie van Defensie en het ministerie van Justitie te worden. Hij zei op Twitter geen opdrachten van gemeenten, provincies en overheid meer aan te nemen vanwege hun gebrekkige facturatieverwerking. ϟ Die zelfde Van Tol heeft samen met zijn mede-auteurs nog ingespeeld op de Zwarte Piet-discussie: *Het afzien van 2016* van *Fokke & Sukke* is namelijk met twee verschillende omslagen verschenen: eentje met Zwarte Piet en de andere met Roetveegpiet. ϟ Aanhakend bij het thema van de Kinderboekenweek verscheen in de *Khing- collectie* van uitgeverij Sherpa het boek *Opa en oma* van schrijver Lo Hartog van Banda en meestertekenaar Thé Tjong-Khing. Het gaat om geïllustreerde korte verhalen die in 1959/1960 verschenen in *De Telegraaf*. Een geweldig en verrassend boek, zonder meer. Bij verzamelaars zullen wellicht om een andere reden de tranen in de ogen schieten: het album is qua formaat een anomalie binnen de reeks. ϟ Het Schiedams Boekhuis in de plaatselijke Hoogstraat houdt deze maand een mini-expo over 75 jaar Tom Poes. Met onder meer foto's en krantenknipsels over het officiële bezoek dat Marten Toonder ooit aan de jeneverstad bracht. ϟ Bij uitgeverij Rubinstein verscheen *De bron van de lach – Op komisch avontuur met André van Duin*, geschreven door Marij M. Sloothaak. Op een CD vertelt Van Duin het verhaal ook zelf nog een keer. Illustraties zijn van Richard van de Pol, die we nog kennen van de Jules en Ollie-stedenconceptstrips uit de jaren 1990. ϟ De Lichtjesroute is een evenement waarmee elk jaar in Eindhoven het einde van de Tweede Wereldoorlog wordt

978-90-5897-2128-0, kleur, 528 pagina's, sk, €34,90, vanaf januari 2017 €39,90), is van een andere orde. Deze strip, een uitgave van Berne Media van de Abdij van Berne in het Brabantse Heeswijk, is meer een grafische roman. Serge Bloch, bekend van de pocketuitgaven *Max en Lili* en zijn cartoonwerk voor *Washington Post* en *New York Times*, neemt het tekenwerk voor zijn rekening. Hij doet dat op zijn gekende schetsende wijze, waarbij er geen kaders aan te pas komen maar alle verhalen in korte cartoonachtige tekeningetjes worden getoond met onderschrift. In totaal worden op deze manier vijfendertig verhalen uit de eerste Bijbelboeken van Genesis tot Daniël in beeld gebracht. Frédéric Boyer is verantwoordelijk voor de korte onderschriften.

Beide auteurs laten de lezer letterlijk en figuurlijk de ruimte om zelf zijn interpretaties te doen. Voor een beetje Bijbel-kenner is dat niet zo ingewikkeld. De auteurs kiezen ervoor om de meest gekende verhalen in beeld te brengen, zoals die over Adam en Eva, David en Goliat, Jozef en zijn broers, Simson en Delila en het verhaal rond Mozes vanaf het mandje in de Nijl tot aan de uittocht van Egypte naar het beloofde land. Het boek draagt dan ook met recht de ondertitel *De dragende verhalen*. Het wachten is nu op een variant met verhalen uit het Nieuwe Testament. TdK

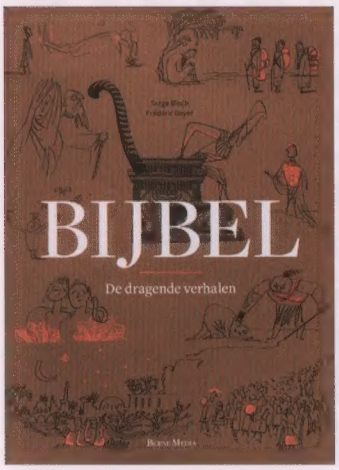

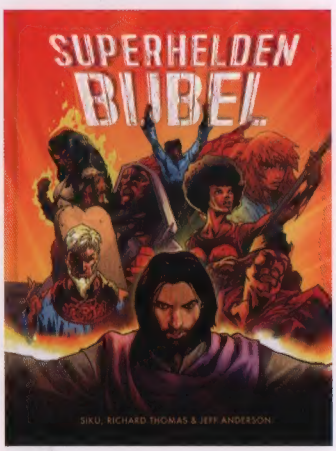

Sciencefictionwerk Martin Lodewijk in historisch kader geplaatsts

In 1957 werd de eerste Spoetnik de ruimte ingezonden. Dat sprak natuurlijk wereldwijd tot de verbeelding. In Nederland wilde de Rotterdamse ATH-uitgever Arnoldus Teeuwen hier op inspelen en hij benaderde de nog jonge Martin Lodewijk – één van zijn stripauteurs – met de vraag of hij een ruimtevaartserie wilde maken. Dat werd Ruimtevaart, waarvan in snel tempo tien delen in zwart/wit comicformaat zouden verschijnen.

Uitgeverij L heeft deze onder verzamelaars gezochte comics nu gebundeld tot *De ATH jaren – Ruimtevaart 1957-1958* (ISBN 978-90-2457-437-7, deels kleur, 352 pagina's, hk, €34,95) uitgebracht. Volgens de uitgeverij hebben we hier te maken met een 'legendarische serie', maar dat is overtrokken. Het gaat om relatief onbekend, inmiddels gedateerd vroeg werk van Lodewijk dat vooral zal worden gevroten door zijn fans en fanatieke sciencefictionliefhebbers.

De bundel is vooral interessant omdat *Ruimtevaart* historisch wordt geduid door de boeiende, goed geïllustreerde inleiding over de totstandkoming van deze serie. Lodewijk gaat daarbij in op zijn ATH-tijd en de rol die uitgever Teeuwen speelde in die jaren. Ook komt zijn voorliefde voor science fiction aan bod en laat hij zien waar zijn inspiratie vandaan komt. Onder veel meer noemt hij schrijvers als Edgar Rice Burroughs, John Campbell, Nelson Bond, Isaac Asimov, allerhande Amerikaanse sciencefictionuitgaven en veel strips, waaronder *Kapitein Rob* van Pieter Kuhn. Lodewijk stipt ook nog even *Daan Durf* van Frank Hampson uit het Engelse stripblad *Eagle* aan, maar opvallend genoeg noemt hij nergens de Britse sf-strip *Rick Random* uit de tweede helft van de jaren 1950 (over legendarisch gesproken!).

Een smetje op de uitgave is het twee keer opnemen van dezelfde stripplaat op pagina 245 en 281. Daarvoor heeft de uitgeverij wel netjes een addendum bijgevoegd. Een gemis is een leeslint; dat was geen overbodige luxe geweest bij deze fraaie, kloeke uitgave. RS

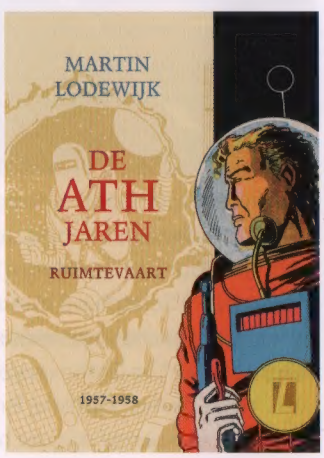

gevierd. Vanaf medio september tot begin oktober hangen er tijdens een speciaal uitgezette route overal lichtinstallaties. Een trekpleister is het Smurfendorp aan het Hendrik de Keyzerplein. ϟ Opvallende integrale uitgave: *Avonturen van Tom Poes 28* van uitgeverij Panda. Met daarin voor het eerst in het Nederlands allerlei oorspronkelijk alleen in het Engels verschenen verhalen, zoals *Tom Puss at the Panto*, veraald als *Tom Poes in Sprookjesland*. ϟ Nieuwe Revu heeft de zoveelste restyling achter de rug. En zoiets gaat veelal ten koste van de strips die erin staan. Jongste slachtoffer: *Dirk en Desiree* van Hein de Kort. De auteur mag wel wekelijks een actuele cartoon maken. ϟ Dick Bruna en *Nijntje* is een gouden marketingcombinatie. Nu blijkt er weer uit wetenschappelijk onderzoek dat Nijntje-verkeersborden meer indruk maken dan de welbekende roodomrande verkeersborden. Bij het zien van Nijntje-borden gaan automobilisten langzamer rijden en zijn voetgangers voorzichtiger. Nog heel even en dan is het in heel Nederland (Nijntje)... pluis. ϟ Over Nijntje gesproken... Binnen twee weken werden er 1500 exemplaren verkocht van *Opa en opoe Pluis opse Rotjeknors*, een lachopwekkende dialectuitgave. ϟ Onze kersverse vormgever Marc Weikamp blijkt ook stripambities te hebben. Deze maand verscheen zijn interpretatie van het werk van Piet Paaltjens bij de uitgeverscombi Strip2000/Syndikaat. ϟ Het Trimbos-instituut waarschuwde kortgeleden xtc-gebruikers om de diamantvormige pil met het *Superman*-logo te mijden. Die pil schijnt vol te zitten met de gevaarlijke stof PMMA, waaraan mensen kunnen overlijden. Een soort kryptoniet, dus. ϟ Asjemenou, uitgeverij Personalia heeft ondanks de drukke tijden met *Stripglossy* kans gezien een eenmalig tijdschrift over Ster-ster Loeki de leeuw uit te brengen: *Loeki*. ϟ Nog een opvallende integrale uitgave: *De complete Jerry Spring 1: De verlaten mijn* van uitgeverij Arboris, bijna geheel in zwart/wit 'omdat stripmaker Jijé dat het mooiste vond'.

Contrastrijke stripbladen

De stripwereld is dit jaar verrijkt met twee nieuwe tijdschriften: *Stripglossy* en *Scratches*. Het contrast is groot. Daar waar kwartaalblad *Stripglossy* zich richt op een groot Nederlands publiek met doorsneestrips wil *Scratches* internationaal de aandacht vestigen op het vooruitstrevende werk van Nederlandse en Vlaamse tekenaars. Het blad, dat één keer per jaar verschijnt, is dan ook in het Engels.

Beide bladen zien er piekfijn uit, maar ook hier is er duidelijk onderscheid. *Stripglossy* is een publiekstijdschrift, op glanzend, dun papier, met strips en veel rubrieken en de nodige interviews. *Scratches* oogt als een kunstblad, met dof, stevig papier, afwijkend formaat, uitklapbare schutbladen, een uitneembare poster (in het eerste nummer *Nam War* van Lennard Kok), strips en achtergrondartikelen (over Mark Smeets, Frans Masereel en Manolo Prieto). Voor *Scratches* moet €30 worden neergelegd.

Stripglossy kost €8,95 per nummer (abonnement is mogelijk). Er zijn inmiddels drie nummers verschenen én een nulnummer dat op De Stripdagen in Rijswijk uitkwam. In elk nummer wordt een grote naam in het zonnetje gezet die een rol als gasthoofdredacteur krijgt. Na Daan Jippes is dat in het tweede nummer Jan van Haasteren en in het derde nummer Martin Lodewijk. Bij dit nummer mag ook de Belg Kim Duchateau gasthoofdredacteur spelen.

Beide uitgeverijen achter de bladen hebben ambities: Personalia wil met *Stripglossy* laagdrempelig zijn en een lezerspubliek buiten de stripwereld bereiken. Het neemt daarvoor naast grote stripnamen bekende Nederlanders op in het blad die 'iets' met strips hebben. In nummer twee staat bij voorbeeld André van Duin, die stripliefhebber zegt te zijn maar wel met de afknapper komt dat strips 'vroeger beter werden getekend'. Gelukkig biedt het tijdschrift ook verrassende bijdragen, zoals de detectivestrip *Nick Name* van Alex van Koten in het tweede nummer, een 'stripbattle' tussen aankomende tekenaars en nieuwe afleveringen van de mysterieuze strip *Llewelyn Fflint*, gemaakt door Ger Apeldoorn en Fred de Heij.

Uitgeverij Scratch wil met zijn tijdschrift Nederlandstalige auteurs een breder, internationaal strippodium bieden. Denk aan tekenaars als Tim Enthoven, Judith Vanistendael, Wasco, Guido van Driel, Charles Guthrie, Brecht Evens en Jeroen Janssen, maar ook een aantal minder bekende auteurs. Het aantal bijdragen van vrouwelijke tekenaars is overigens bedroevend laag. Om de belangstelling van de buitenlandse stripliefhebber te wekken, staan in het blad ook bijdragen van gevestigde auteurs, zoals David B., Robert Crumb, Chris Ware, Ever Meulen, Art Spiegelman, Kamagurka & Herr Seele en Joost Swarte, die samen met Scratch-uitgever Hansje Joustra het blad heeft samengesteld. Uit hun netwerk is tevens een adviesraad samengesteld die de potsierlijke naam 'Members of the Scratches Academy' heeft meegekregen. RS

FLITSEN

ϟ Pieter Dorrenboom heeft het omslag van het album *Bedlam!* van de band T-99 geïllustreerd. Het gaat om een alternatief roots-rock-trio! ϟ Zaterdag 5 november vond de eerste editie van Stripfestival Terneuzen plaats. Of er een vervolg komt, is nog niet bekend. Vermeldenswaard is nog wel dat er een *artbook* is verschenen over De Vliegende Hollander. Tweeëntwintig auteurs hebben hier een bijdrage voor ingeleverd. ϟ 'WG Hulst'-liefhebbers opgelet: op 30 december verandert Hanzestad Hasselt in een literair festivalterrein en staat jeugdboekenschrijver en onderwijzer W.G. van de Hulst Sr (1879-1963) centraal. Hopelijk is er ook aandacht voor Jr, zijn tekenende zoon. ϟ Bij uitgeverij Memphis Belle is een 'grafische roman' verschenen over zes joodse kinderen die de Holocaust hebben overleefd: *Overlevenden van de Holocaust* van Zane Whittingham en Ryan Jones. ϟ Bij Sanoma weten ze van gekkigheid niet meer waar nog meer geld uit Donald Duck geperst kan worden. Het nieuwste initiatief betreft het verkopen van interieuronderdelen, zoals een bed, kast, dekbedovertrek, behang, muurstickers en kussens. En een brandkast natuurlijk. ϟ Op 1 en 2 oktober vond weer het internationale evenement *24 Hour Comics Day* plaats. Striptekenaars nemen dan de uitdaging aan om binnen 24 uur een stripverhaal van 24 pagina's te maken. In Nederland was een vertegenwoordiging actief in Utrecht, onder aanvoering van Rob van Barneveld. ϟ Niet iedereen was enthousiast maar de Verenigde Naties hebben de 75e verjaardag van stripfiguur Wonder Woman aangegrepen om haar te benoemen als honorair ambassadeur voor de emancipatie van vrouwen en meisjes. ϟ Sanoma bracht nog een *Adventspocket* met 24 verhalen uit. Het idee is om van 1 t/m 24 december – Kerstavond – elke dag de eerste pagina's van een verhaal open te scheuren om het te kunnen lezen. In plaats van een adventschocolaatjes een dagelijkse Duck. Prettige Kerst!

Staatsbezoek met strips

Op uitnodiging van Koning Willem-Alexander bracht het Belgisch koningspaar, Koning Filip en Koningin Mathilde, van 28 tot en met 30 november jongstleden een officieel staatsbezoek aan Nederland. Koning en koningin werden vergezeld door talloze ondernemers, academici en culturele vertegenwoordigers. Bijzonder was de aandacht voor het stripverhaal, een Belgisch exportproduct. Dat kwam vooral naar voren op woensdag 30 november bij het bezoek dat Koningin Mathilde in gezelschap van Koningin Máxima bracht aan het nieuwe station Utrecht Centraal en het pal daarnaast liggend nieuwe Stadskantoor van de gemeente Utrecht. Bij dit kantoor en voor en in het centraal station waren grote ballonnen van Belgische stripfiguren geplaatst. Ze waren beschikbaar gesteld door de organisatie van Het Brusselse Stripfeest (*www.stripfeest.be*). Het betrof ballonnen van Kuifje (voor het stadskantoor), Dokus (voor de ingang van het station) en Bollie, Lucky Luke, een Blork (uit *Game Over*) en De Kat. RS

Foto's: Rik Sanders

Van de uitgever

Door stijging van de verzendkosten zal vanaf *Stripschrift* 450 het tarief voor Nederlandse en Belgische abonnees helaas met €1 moeten worden verhoogd. Acht mooie nummers van *Stripschrift* gaan daarom standaard €55/€60 kosten.

De uitgever

ADVERTENTIE

BOUTERBODE
Grijp nu je kans!
Nieuwsgierig naar de kunst van Jean Dulieu?
Wel of geen abonnement?
Maak kennis met de eerste twee edities
van 2017 voor slechts twee euro.
Zonder verdere verplichtingen!
Stuur je adres naar info@demeulder.nl
of bel naar 0592-346344. Het is zó geregeld!
www.demeulder.nl

MARC SLEEN
1922 – 2016

Op zondag 6 november is Marc Sleen – vader van Nero – overleden. Hij werd geboren in Gentbrugge als Marc Neels op 30 december 1922 en was vooral in Vlaanderen een grote meneer. In Nederland bleef de 'schare' fans altijd beperkt, maar niet minder enthousiast. Toen een album van hem ooit werd genomineerd voor een Stripschappenning – iets dat vroeger een hogere verkoop tot gevolg had – verzuchtte distributeur Aldipress: 'O, nee! Die hebben we niet eens op voorraad! Daar verkopen we er nauwelijks 400 van.' In Vlaanderen gaat dat anders. Direct na zijn overlijden verscheen een speciale editie van *Zilveren tranen*, het allerlaatste *Nero*-album (2003), met een voorwoord van zijn levenspartner Catharina Kochuyt. Met op de voorzijde, op de plaats waar normaal een Nero-kopje staat, het hoofd van Marc Sleen.

Op maandag 14 november is Marc Sleen in kleine kring begraven in Gent, op begraafplaats Campo Santo.

Wij vroegen Martin Lodewijk om Marc Sleen te gedenken en van Hec Leemans publiceren we de rede die hij hield tijdens de herdenkingsdienst op zaterdag 12 november in de Sint-Clemenskerk van Hoeilaart.

Ook wij hadden al een kleine veertig jaar een band met Marc Sleen en steeds als we een album van hem herlezen zullen we bij onszelf denken: 'Marc Sleen is niet dood. Hij leeft!'

Redactie Stripschrift

Marc Ridder Sleen

Marc Sleen, Catharina's ridder op het witte paard, is altijd één van mijn grote helden geweest. Een voorbeeld in het vak, als mens en als artiest. Ik kon goed paarden tekenen, hij tekende met een ongelooflijk talent nijlpaarden. En olifanten, giraffen, leeuwen en gorilla's. Alle dieren van de schepping waren hem lief, zelfs de mens.

Hij was ecologist avant la lettre. Met zijn safarifilms maakte hij mijn generatie bewust van het belang van de natuur. Met zijn strips heeft hij ons doen daveren van het lachen, maar ons ook doen nadenken over het leven en de politiek, over macht en onmacht en over de noodzaak om onze planeet zo goed mogelijk in stand te houden.

Marc was begaan met mens en natuur. Wie hem beter kende, weet dat er een filosoof in hem schuilde.

Marc en ik kenden elkaar bijna veertig jaar. Een vriendschap die altijd overeind is gebleven. Vriendschap was voor hem essentieel en hij was in de vriendschap heel nobel en genereus.

Marc had een speciale band met Gent, de stad waar ik vandaan kom. We hebben hem daar vaak mogen ontvangen. Op een keer was hij bij ons, voor een kort bezoek en wilde hij per se de Leie zien. Het was koud en vochtig, maar we wandelden naar de oever van de Leie, waar Marc zich op een wankel ponton waagde. Hij gleed uit en we konden hem nog maar net bij zijn mouw grijpen om te beletten dat hij in het water zou vallen. Uitgerekend op dezelfde plek waar hij in de jaren 1940 ging varen met zijn kano. De plek waar hij ooit een meisje redde van de verdrinkingsdood.

We troffen elkaar vaak in Gent. Soms geheel onverwacht. Op een dag liep ik over het Wilsonplein. Ik zag op het trottoir een man, die neerknielde bij een stervende duif. Het was Marc. Voor de duif was het te laat. Maar het typeerde Marc helemaal.

In 1983 vergaderden we in Gent met de jury van de Bronzen Adhemar, die dat jaar zou worden uitgereikt aan Merho. Eén ding kon Marc veel beter dan ik: hij kon tegen drank. Ik niet. En bij zulke gelegenheid schonk hij gul de ene champagnefles na de andere. Na afloop liepen we de stad in; hij zou me naar huis voeren... 'Geef me een arm', zei hij. Hij ondersteunde mij, want ik wankelde zwaar op mijn benen. Marc bleef echter kaarsrecht lopen. Hij kon zich echter niet meer herinneren waar hij zijn splinternieuwe Mercedes Coupé had achtergelaten. Twintig minuten lang zwierven we zo door de stad – *the odd couple* – tot we uiteindelijk zijn auto terugvonden vlakbij het Justitiepaleis.

Onze vriend Marc is vertrokken voor zijn laatste wafelenbak, samen met de vele vrienden die hem zijn voorgegaan: Willy Vandersteen, Jef Nys, André Franquin, Pom, Morris en Bob de Moor.

Marc was een groot mens, een grote meneer, een gentleman die door zijn vele vrienden heel hard zal worden gemist.

Hec Leemans

Marc Sleen op safari in de jaren 1970.

Illustraties op foto: Dirk Stallaert.

Het missen van Marc

Beetje beangstigend is het... Met het verstrijken van de jaren verdwijnen er met regelmaat wereldbeeldbepalende iconen uit ons gezichtsveld. In mijn geval te beginnen met Sinterklaas en Zwarte Piet en dan Onze Lieve Heer, Winston Churchill, Woody Guthrie, Gary Cooper, Louis Armstrong, Yves Montand, Milton Caniff, Harvey Kurtzman, Hergé, André Franquin, Hans Kresse, Don Lawrence, Marten Toonder...

Ieders wereldbeeld kent waarschijnlijk zijn eigen rijtje. Op de één of andere manier kun je je nauwelijks voorstellen dat de wereld gewoon doorgaat met zijn gang te gaan als je er één moet wegstrepen. Van mijn – het is veel langer dan hier opgesomd – rijtje, heb ik natuurlijk de meesten nooit persoonlijk ontmoet. Denk aan Onze Lieve Heer en Winston Churchill. Maar hun aanwezigheid gaf vorm aan hoe ik tegen het bestaan aankeek. Voor zo ver mijn geheugen reikt, hoort Marc Sleen thuis in mijn lange rij iconen.

Ik maakte voor het eerst met zijn werk kennis toen ik – voor 'n dubbeltje of hoogstens 'n kwartje – *Het geheim van Matsuoka* kocht bij een boekenkraam op de weekmarkt aan de Maashaven in Rotterdam-Zuid. Ik las de avonturen van Detectief Van Zwam en hoewel de uitvoering van het albumpje beduidend minder luxueus was dan die van *Kuifje* en maakte het grote indruk. En ik ging verder zoeken in het tweedehands-tijdschriftenwinkeltje – die waren er toen nog – van Ome Jaap aan het Afrikaanderplein.

Daar vond ik de avonturen van *Stropke en Flopke*, *Piet Fluwijn en Bolleke*, de illustraties bij *De Sheriff met het houten been* in 't *Kapoentje*, de kinderbijlage van krant *Het Volk*... en de albums van *NERO*! Zo werd Marc Sleen één van de belangrijkste invloeden in wat later mijn stiel zou worden, stripjes schrijven en tekenen. Kijk naar mijn eersteling voor uitgeverij ATH, de strip *Lodewijk Pedaal*. Zelfs de naam is geïnspireerd door de reeds in *Het geheim van Matsuoka* optredende Jef Pedal. Om over het tekenwerk maar te zwijgen.

De taal van Nero was evengoed inspirerend. In tegenstelling tot Willy Vandersteens *Suske en Wiske*, dat overigens briljant werd 'vertaald' in boven-de-rivieren-Nederlands, stond Marc er op dat zijn *vloms* en zelfs *Antwaarps* en *Gents* etcetera onveranderd bleef. Het treurige gevolg was dat hier ten lande *Nero* nooit echt aansloeg zoals Sus & Wis dat wel deden. Maar gelukkig kon je bij Ome Jaap de albums huren en kopen.

In de jaren 1980 mocht ik Marc tot mijn vreugde persoonlijk ontmoeten. Hij vond het wel leuk wat ik zo deed. Bij een bezoek aan Hoeilaart zag ik in zijn huiskamer enkele van zijn schilderijen waarvan ik eerst dacht dat het werken van Constant Permeke waren. Marc bleek jarenlang televisiedocumentaires te maken waardoor hij ook buiten de stripwereld een beroemdheid werd. Hij bleek – en voor mijn generatie is dat nog een ijkpunt! – iemand te zijn 'bij wie je in de oorlog zou kunnen onderduiken'! Bij mijn tekenhelden zijn er, spijtig genoeg, nogal wat met 'n 'bruin vlekje'. Twee uitzonderingen zijn Alfred Mazure, die de Duitsers weigerde van zijn *Dick Bos* misbruik te maken, en Marc Sleen. Niet alleen pleurde hij tijdens de oorlog de post van het Arbeidsambt waar hij werkte in de Leie, maar toen hij en zijn broer Nestor door de Duitse bezetters werden gearresteerd en gemarteld – zijn tanden werden eruit geslagen – om de verblijfplaats van een broer die in het actieve verzet zat te verraden, sloegen zij niet door.
Ik mocht hem in 1993 in Turnhout de eerste Gouden Adhemar overhandigen en in het *Agent 327*-avontuur *De Golem van Antwerpen* mocht ik met zijn toestemming ruim gebruik maken van mijn favoriete personages uit de *Nero*-verhalen. Zoals Piet Fluwijn en Bolleke en Detectief van Zwam. De hoeveelheid werk, strips, cartoons en illustraties die hij eigenhandig vervaardigde, deden hem in het *Guinness Book of Records* belanden en bezorgden hem een ridderorde. Mijn hele werkend bestaan was Marc Sleen er... op de achtergrond, maar *aanwezig*.

En nu is dat voorbij. Het missen van Marc is begonnen.
We kunnen ons hem alleen nog maar herinneren.
Neem van mij aan dat dát een dankbare dagtaak is. Ik kijk naar de originele pagina uit *De ark van Nero* die op 'n halve meter tegenover mij boven mijn computerscherm aan de muur hangt:

Da kunde ga nie begraape!...
't is pertankt officieel de worhaad!

Martin Lodewijk

ADVERTENTIE

•STRIPS•GAMES•MANGA•
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel. 040 - 2 441 882 • www.eppo.nl

ADVERTENTIE

AKIM
Stripspeciaalzaak

Geen winkel in de buurt,
door ons worden de strips verstuurd

Bestel snel op Akim.nl

* Nieuwe strips
* Antiquarisch
* Tweedehands
* Manga's
* Comics
* Curiosa
* Originelen

Tevens inkoop van
partijen en verzamelingen

AKIM.nl
Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

Stars & Strips

Olav Beemer

Dames

Jarenlang speelden vrouwen vooral een bijrol in de op puberjongens gerichte superheldenseries. Maar uiteraard kan dat vandaag de dag niet meer. Bij de twee grote uitgeverijen Marvel Comics en DC Comics betekent het vaak dat er een vrouwelijke versie van een bestaand personage uit de hoge hoed wordt getoverd. Het is echter een verbetering dat die personages nu eigen series krijgen met vaak vrouwelijke makers.

DC zet al een poosje in op *Harley Quinn*, gemaakt door Amanda Conner en Jimmy Palmiotti, een komisch getinte reeks over het belangrijkste lid van Suicide Squad. In december krijgt ze gezelschap van Supergirl, die de hoofdrol speelt in de door Mariko Tamaki (*This One Summer*) geschreven en door Joëlle Jones (*Spider-Woman*) getekende vijfdelige miniserie *Supergirl: Being Super*. Dat *Batgirl* sinds de grote herstart wordt geschreven door Hope Larson (*Salamander Dream*) is eveneens een teken dat vrouwen bij DC de aandacht krijgen die ze verdienen.

Marvel hanteert een andere strategie. Waar bij DC de vrouwelijke versie van een bekende held naast de mannelijke versie bestaat, laat Marvel de vrouwelijke versie die rol soms helemaal overnemen. Eerder gebeurde dit al met Thor in *The Mighty Thor* door Jason Aaron. Nog voor het eind van het jaar is het de beurt aan She-Hulk, die de hoofdrol vervult in *Hulk* en ook die superheldennaam zal dragen. De serie wordt gemaakt door schrijfster Mariko Tamaki en tekenaar Nico Leon. In dezelfde periode lanceren makers Kelly Thompson (*A-Force*) en Leonardo Manco (*Doctor Strange*) de maandelijkse serie *Hawkeye*, nu met Kate Bishop als titelpersonage.

Image Comics kent geen halve eeuw geschiedenis en dus gaat het introduceren van nieuwe, vrouwelijke personages gemakkelijker. Dat onbekend niet automatisch onbemind betekent, wordt bewezen door *Surgeon X*, een met veel lof onthaalde medische thriller door Sara Kenney en John Watkiss. In december verschijnt het vierde deel.

Heren

Het is ook weer niet zo dat de mannelijke helden stilletjes via de zijdeur worden afgevoerd. DC Comics begint het nieuwe jaar zelfs met het grootschalige experimentele project *The Kamandi Challenge*. Deze twaalfdelige miniserie is een eerbetoon aan de dan honderd jaar geleden geboren Jack Kirby en zijn creatie Kamandi. Elk deel eindigt met een grote cliffhanger die vervolgens mag worden opgelost door een nieuw team makers. Aan deze uitdaging doen onder meer mee schrijvers Bill Willingham (*Fables*) en Gail Simone (*Batgirl*) en tekenaars Neal Adams (*Batman*), Walter Simonson (*Star Slammers*) en Steve Rude (*Nexus*). Losse nummers hebben een coverprijs van $4.99.

Intussen duiken bij Marvel Comics in de serie *Nova* liefst twee personages op die aanspraak maken op de naam Nova. Al sinds de herstart is de hoofdrol vervuld door de jonge Sam Alexander, maar aan het begin van het nieuwe jaar krijgt hij gezelschap van Richard Rider, de oudere en oorspronkelijke

Tamaki en Jones maken *Supergirl*.

She-Hulk wordt Hulk.

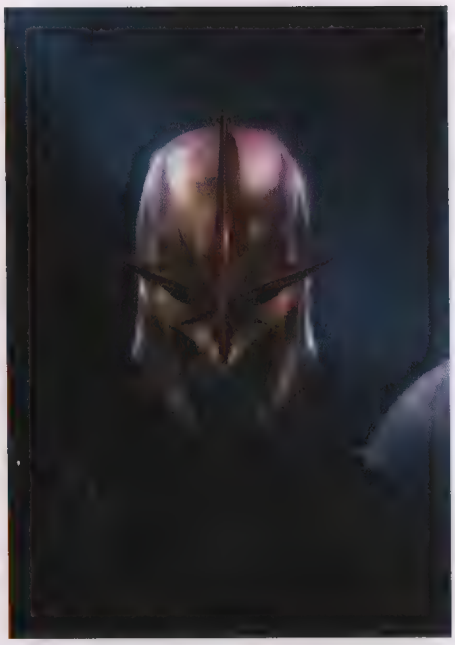

Strijd der Nova's.

The Kamandi Challenge.

Monsters aan de macht bij Marvel.

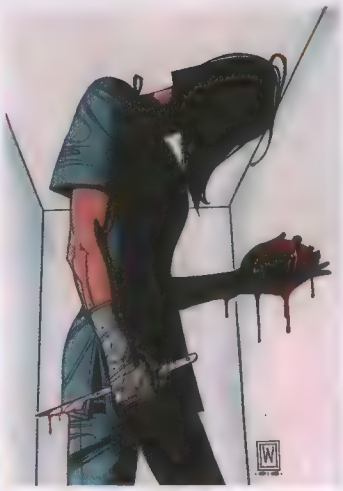

Surgeon X door Kenney en Watkiss.

Een nieuwe *Locke & Key*.

Nova. Alleen de makers Jeff Loveness en Ramón Pérez weten of dit uitmondt in een vrolijke reünie of juist een strijd om de helm en de naam.

Het begin van het jaar staat bij Marvel overigens niet in het teken van mannen of van vrouwen, maar van monsters. *Monsters Unleashed* is een vijfdelige miniserie door Cullen Bunn *(The Sixth Gun)* en voor elk nummer een andere tekenaar, onder wie Steve McNiven, Adam Kubert en Salvador Larroca. Wanneer de aarde wordt overrompeld door monsters moeten de belangrijkste helden, van de Avengers tot de X-Men, de handen ineenslaan.

Dat doen ze niet alleen in *Monsters Unleashed* zelf, maar ook nog in acht specials, die gezien het grote aantal series dat Marvel uitgeeft worden gemaakt door minder bekende namen. In januari verschijnen de eerste twee, namelijk *Spider-Man/ Deadpool: MU* (door Corin en Walker) en *Avengers: MU* (Zub en Izaakse).

olav.beemer@stripschrift.nl

SLEUTEL Drie jaar nadat makers Joe Hill en Gabriel Rodriguez bij uitgeverij IDW hun *Locke & Key* afrondden, verschijnt in december de special *Locke & Key: Small World*. Het spreekt bijna voor zich dat ook dit verhaal zich afspeelt in Lovecraft, Massachusetts, waar deze keer een monster op acht poten rondwaart.

TELEVISIE In 2017 begint de op personages van Archie Comics gebaseerde televisieserie *Riverdale*. Het is geen verrassing dat de uitgeverij dit viert met *Riverdale*, een special door Roberto Aguirre-Sacasa en Alitha Martinez, en met *Road To Riverdale*, een bundeling van de verhalen die als inspiratie dienden voor de televisieserie.

BUNDEL Zo af en toe vindt een opmerkelijke verhuizing plaats binnen de Amerikaanse stripwereld. *Tomb Raider Archives* behoort zeker tot die categorie, want de eind jaren negentig nog bij Image Comics uitgegeven serie wordt nu op tijd voor de feestdagen als luxe hardcover op de markt gebracht door Dark Horse.

Bart van Leeuwen
Vaart op eigen kompas

Arco van Os en Rik Sanders

Bart van Leeuwen (Rotterdam, 1937) maakte in de periode 1964-1972 de krantenstrip *Brammetje Fok* voor *Rotterdamsch Nieuwsblad*. De strip over een matroos en zijn bootje Kokanje verscheen tevens in een aantal andere lokale kranten. Nadat Van Leeuwen de strip voor anker liet gaan, verzette hij de bakens en koos definitief de koers van het illustreren. Daarmee legde hij onder meer aan bij het onderwijsveld, de hamburgerketen McDonald's én het woelige water van het Koningshuis.

Boven: Bart van Leeuwen achter zijn tekentafel met het model van de Kokanje. 'Met dun houten materiaal kon ik makkelijk allerlei vormen buigen en lijmen.' Foto: Freerk Bokma / Fries Scheepvaartmuseum

Bart van Leeuwen noemt zichzelf een botenmens. In zijn woonkamer staat in de kast een model van de Kokanje, de boot van stripheld Brammetje Fok. 'Ik had al tijden een tekening van Brammetje Fok op mijn bureau liggen. Toen dacht ik: 'Ik zou daar eigenlijk een modelletje van moeten maken'. Ik had dat echter nooit gedaan, maar met wat spullen van een hobbyzaak in de buurt en secondelijm is het me gelukt!'

In 2015 heeft het modelbootje nog in het Fries Scheepvaart Museum in Sneek gestaan in het kader van de expositie *Modelmensen*. Overigens, Van Leeuwen heeft decennialang zelf een boot gehad met de naam Kokanje (synoniem voor Luilekkerland; gaat terug tot het Oudfrans).

Zeemansbenen

Maar niet alleen hij, het hele gezin Van Leeuwen heeft de zee en het zeilen in de genen. Zijn vrouw Corrie heeft al een eigen boot (een BM) in de

Rotterdamse Veerhaven liggen, toen de tekenaar haar eind jaren 1950 op de academie leert kennen. Later varen ze op diverse stalen zeiljachten, waaronder een Wibo en een Dompkruiser, zowel op Nederlandse als internationale wateren. Hun zoon Wessel – inmiddels scheepvaartkundig ingenieur – en dochter zijn succesvol in de zeilsport, in de Europe-klasse. Dochter Martine doet zelfs mee aan de Olympische Spelen 1992 van Barcelona en wordt er zevende. En vandaag de dag zijn het de kleinkinderen die op internationaal niveau zeilen.

En zo kan Van Leeuwen nog wel een tijdje doorgaan. Zo verzorgt zijn vrouw een aantal jaren het lesmateriaal voor varende kinderen op binnenvaartschepen. En *Kapitein Rob* van Pieter Kuhn is Van Leeuwens favoriete strip in zijn jeugd, samen met *Sneeuwvlok, de Eskimo* van Wim Meuldijk in *Het Vrije Volk*. 'Kapitein Rob was ook weer 'heel veel boten'. Dan liep ik langs de Veerhaven en dan lagen er van die kajuitjachtjes die kapitein Rob gehad zou kunnen hebben... daar sloeg mijn fantasie van op hol. Wat een mooie verhalen kon die Kuhn tekenen.'

Roffeltje

Bart – volledige naam Bartel – van Leeuwen woont als jochie in de Schoutenstraat in het Rotterdamse Kralingen, waar zijn vader melkboer is. Na het bombardement op Rotterdam aan het begin van de Tweede Wereldoorlog moet de familie vluchten. Van Leeuwen komt terecht in Kinderdijk; daar zit hij tot vlak na de oorlog in een dijkhuisje. 'Een buurtgenoot, ene Wiecherink, bouwde roeiboten voor binnenvaartschepen. Ik was er niet weg te slaan. Ik maakte zelf ook roeibootjes en gebruikte daarvoor het leem uit de sloot. Met van die roeidolletjes en zo.'

De liefde voor het water en het varen met schepen is nooit meer weggegaan – 'in de rivier de Lek bij Kinderdijk heb ik ook nog leren zwemmen' – en ergens logisch dus dat Van Leeuwen in 1964 met de maritieme strip *Brammetje Fok* op de proppen komt.

Van Leeuwen weet al op jonge leeftijd dat hij tekenaar wil worden. Na zijn middelbare-schooltijd volgt hij een opleiding reclametekenen aan de Academie van Beeldende Kunsten in zijn geboortestad Rotterdam. Na de academie besluit hij voor zichzelf te beginnen. Hij werkt voor een paar reclamebureaus, zoals Erro Studio, Publi Studio en Studio Brul, maar heeft toch te weinig zitvlees om daar voor lange tijd te aarden. Bovendien betaalt het advertentiewerk weinig; zijn vrouw, die de academie niet afmaakt maar bij het Bouwcentrum aan de slag gaat op de administratie, verdient al snel meer.

Aan de Rotterdamse lokale krant *De Havenloods* weet hij vervolgens *Roffeltje* te slijten, een strip over een klein mannetje met een trommel die zijn muziekkorps niet kan bijhouden, verdwaalt en daarna allerlei avonturen beleeft. De trommel is daarbij een handig hulpmiddel; die fungeert bij voorbeeld als kano. *Roffeltje* loopt een jaar, maar dan houdt de tekenaar het voor gezien. 'Ik ben geen schrijver; ik heb een lichte dyslexie en mijn vrouw haalde er regelmatig taalfouten uit. Ik vond het maken van zo'n strip wel erg leuk, alleen wilde ik het liefst een strip voor een dagblad maken, want daar zou ik veel meer werk aan hebben.'

Boven: Kaart ter ere van het vijftigjarig bestaan van Watersportvereniging Haringvliet met een afbeelding van een schilderij dat Van Leeuwen maakte van het Lichtschip Noord Hinder. Dit schip deed tot 1994 op diverse locaties dienst als herkenningspunt op de Noordzee. Tegenwoordig ligt de Noord Hinder als museumschip afgemeerd aan de Koningskade in Hellevoetsluis.

Brammetje Fok

Hij werkt vervolgens een idee voor zo'n dagstrip uit en stapt met wat tekeningen rond een bootje en een zeemannetje met de naam Brammetje Fok naar *Rotterdamsch Nieuwsblad* (in 1991 – inmiddels geschreven als *Rotterdams Nieuwsblad* – samen met *Het Vrije Volk* opgegaan in *Rotterdams Dagblad*, dat in 2005 weer opging in *Algemeen Dagblad*. Red.) 'De toenmalige hoofdredacteur zei: 'Joh, Bart, je kunt aardig tekenen maar schrijven... dat wordt niks. Maar ik heb een journalist in huis, die wil graag de tekst schrijven.' Dat blijkt Cor Docter (1925-2006) te zijn, een legendarische journalist én veelschrijver die zijn sporen verdient met onder andere detectiveverhalen.

Van Leeuwen spreekt geregeld met Docter af in de kantine in het kantoor van *Rotterdamsch Nieuwsblad* op de hoek van de Oude Binnenweg en de Coolsingel. Daar worden ideeën uitgewisseld. 'Ik kwam dan met een voorstel over een bootje dat kon lopen in de woestijn of Brammetje Fok die van een paar wandelende takken zwaarden maakte. Cor had ook zo zijn eigen bedenksels. Na afloop schreef hij een verhaallijn thuis uit en tikte het op van die doorslagen die ik daarna dan van hem kreeg. Ik pikte uit zo'n verhaallijn meestal twee scènes om uit te werken. Daar bemoeide hij zich verder niet mee.'

ROFFELTJE

87.

„O, Snuffel!", zucht Roffeltje, „nu kunnen we het feest niet bijwonen, dat de koning vast gegeven zou hebben en misschien had ik ook nog wel een vetleren medaille gehad; jammer hoor" zucht hij nog eens. Treurig kijkt hij weer over de rand van de trommel en hij ziet tot zijn grote verbazing dat de trommel nu heel laag boven de zee zweeft. Dat komt omdat de toverkracht bijna is uitgewerkt.

Als de trommel boven het land komt, ziet Roffeltje opeens de oude ruïne waar al zijn avonturen zijn begonnen. „We zijn dicht bij huis, Snuffel!", schreeuwt Roffeltje ongewonden.

Even later landt de trommel precies in het achtertuintje van Roffeltje's grootvader. „Opa!, Opa!", roept Roffeltje, „ik ben weer thuis!!".

EINDE

Boven: Roffeltje uit De Havenloods, de eerste krantenstrip van Bart van Leeuwen.

In het begin variëren de verhalen nog wel eens van lengte maar de meeste avonturen worden in dertig afleveringen in de kranten geplaatst. Naast *Rotterdamsch Nieuwsblad* verschijnt de strip in regionale kranten als *Haagsche Courant, Arnhemse Courant, Leidsch Dagblad, Gooi en Eemlander, Tubantia, Limburgia Pers, Zwolsche Courant* en *Gronings Nieuwsblad*.

'De samenwerking verliep prima', weet Van Leeuwen nog. 'Cor werkte razendsnel. Hij had alleen de neiging om ook voor de 'grote mensen' te schrijven terwijl ik Brammetje Fok als een kinderstrip zag. Ik had liever dat hij schreef over een meezwemmend zeehondje dat *Brammetje Fok* ontmoet, of een meeuw die een vriendje wordt. Maar daar wilde Cor niet in mee.'

Clowntje Mario

Van Docter komt ook het idee om Brammetje als mannetje nogal 'oversized' op de boot te zetten. Minder gelukkig is Van Leeuwen met de bijfiguren die hij bedenkt, zoals de papegaai Tutu en Caro de kat. 'Ik miste de toegevoegde waarde. Die papegaai kon zich ook nog eens omtoveren tot een hele sterke kerel. Dat vond ik geen succes en is er later gelukkig uitgegaan.'

Niet alle verhalen van *Brammetje Fok* zijn door Cor Docter geschreven; Maarten de Jong, een andere journalist, neemt het stokje in 1970 over nadat Docter plots aankondigt er geen zin meer in te hebben. 'Het leek of opeens de bliksem insloeg want de strip betekende toch een stuk inkomen voor mij. Misschien omdat ik zo schrok stond Cor gelijk alle copyrights aan me af.'

De Jong werkt ook bij *Rotterdamsch Nieuwsblad*, al kent Van Leeuwen hem ook van zijn werkzaamheden bij de winkelierskrant *Delta Contact*. 'De verhalen die Maarten voor *Brammetje Fok* schreef spraken mij meer aan dan die van Cor. Hij ging meer de kinderlijke kant op en verzon bij voorbeeld clowntje Marino. Dat vond ik leuk.'

Het einde van de strip wordt ingeluid nadat *Rotterdamsch Nieuwsblad* nauwer gaat samenwerken met *Haagsche Courant* en een nieuwe hoofdredactie de publicatie van *Brammetje Fok* zonder enig overleg stopt. De strip staat nog wel in tal van andere regionale kranten. Van Leeuwen moet vervolgens zelf voor de clichés en matrijzen zorgen en die opsturen naar de verschillende redacties. 'Dat werd nogal een gedoe en zoveel geld leverde het ook weer niet op. Na een half jaar heb ik de handdoek in de ring gegooid.'

Een aantal *Brammetje Fok*-strips is vanaf begin jaren 1970 in boekvorm verschenen. Van Leeuwen wordt daarover benaderd door 'ene Sanders', een uitgever uit Ridderkerk (Sari, ook van de Sanders Puzzelboekjes. Red.). 'Ik vond het natuurlijk een geweldig idee en gaf groen licht. Maar ik heb er uiteindelijk nooit een cent van gezien. Die uitgever beweerde doodleuk dat er verlies op die boekjes werd geleden.'

Boos Koningshuis

Na het stoppen van de krantenstrip breekt er voor hem een rustige periode aan. Maar niet voor lange duur. Nadat zijn zoontje ziek op bed ligt en Van Leeuwen hem voorleest uit een vooroorlogse uitgave over kabouter Okkie Pepernoot, met zwart/witte tekeningen van schrijver Leonard Roggeveen zelf, denkt Van Leeuwen: 'Dat kan ik beter'. Hij belt vervolgens op het juiste moment met uitgeverij Van Goor Zonen want die wil nieuw leven blazen in het kinderboekenfonds. Van Leeuwen krijgt de opdracht om *Okkie Pepernoot* opnieuw te illustreren. 'Toen dat achter de rug was, koppelde de uitgeverij mij aan Marita Franken; zij was onderwijzeres en schrijfster. Samen zijn we prentenboeken en vooral lesmethodes gaan produceren. In zwart/wit met een steunkleurtje; full colour was toen nog niet echt in. Dat leek een grote vlucht te gaan maken. Maar helaas kwam Marita kort daarna bij een auto-ongeluk om het leven.'

In 1975 is er nog een akkefietje met het Koningshuis. Er zullen weinig andere tekenaars zijn die de landsadvocaat op bezoek krijgen en een 'verboden' boek op hun naam hebben staan. Van Leeuwen krijgt namelijk van Van Goor de opdracht om een sprookjesverhaal van het echtpaar Martha en Bert Mestland te illustreren, waarin de drie kinderen van toen nog prinses Beatrix en prins Claus een prominente rol spelen. 'Het verhaal speelde zich af op kasteel Drakensteyn en prins Willem-Alexander, prins

Boven: Samen met Marita Franken maakte Bart van Leeuwen succesvolle leesboekjes voor het lager onderwijs, vaak met kabouters in een dienende rol.

Friso en prins Constantijn beleefden een avontuur met een kabouter die in de tuin zat. Ik vond het een enigszins eng, slijmerig verhaal maar ik dacht: 'Het is business: tekenen!".

In eerste instantie wordt Van Leeuwen gevraagd of hij in de beschikbare foto's van de prinsjes een kaboutertje (Alvar) kan monteren. Hij tekent een kaboutertje op papier, snijdt deze zorgvuldig uit met een mesje en plakt de kabouter vervolgens in de foto's. De Rijksvoorlichtingsdienst laat daarna weten: 'Nee, dat mag niet. Dat is een vorm van retouche; prins Claus heeft die foto's gemaakt en je mag ze niet bewerken. Maar als je die foto's natekent, dan mag het wel.'

Zo gezegd zo gedaan. Van Goor drukt daarna het boek – *Alvar en de kasteelkinderen* – in de veronderstelling dat aan alle eisen voldaan is. Alleen, nadat het boek in de winkels ligt, komt het prins Claus pas onder ogen. Die vindt het niet kies dat zijn kinderen als sprookjeskinderen worden afgebeeld. Van Leeuwen: 'Bovendien beweerde het Koninklijk Secretariaat ineens dat de tekst nog niet was goedgekeurd. De Rijksvoorlichtingsdienst liet vervolgens beslag leggen op het boek en de pers dook er bovenop.' Van Goor weet nog wel een voorraadje boeken met een vrachtwagen naar België te brengen. Vanuit het buurland druppelt *Alvar en de kasteelkinderen* alsnog bij de boekhandels in Nederland binnen.

McDonald's

Hoewel alweer enige tijd met pensioen tekent Van Leeuwen nog wel eens wat in opdracht, met name voor maritieme verenigingen. Al ruim dertig jaar maakt hij bovendien voor een dakdekkersbedrijf in de buurt een jaarlijkse kerstkaart. Strips heeft hij na het stoppen van *Brammetje Fok* nauwelijks meer geproduceerd, op een paar reclamestrips na.

In het begin van zijn loopbaan zijn het vooral opdrachten van plaatselijke bedrijven en instellingen in en rond Rotterdam. 'Een bloemist in Hoogvliet die bloemstukken getekend wilde hebben, iemand die een wasserette opende en een advertentie wilde, dat soort werk', zoals hij het zelf typeert. Hij komt zo ook in contact met uitgeversmaatschappij Van Cauteren die onder andere de krant *Delta Contact* uitgeeft over het winkelcentrum in Hoogvliet dat in de jaren 1960 als satellietstad voor Rotterdam wordt ontwikkeld. 'Daar heb ik veel voor getekend: illustraties, cartoons, reclame, over producten die uiteenliepen van toffees tot aan bh's.'

Ook voor *De Havenloods* blijft de tekenaar lange tijd werken in zijn herkenbare stijl met vaak krasserige lijntjes en arceringen. Hij maakt er veel cartoons voor, onder meer over Feijenoord (toen nog niet met y), en levert bij voorbeeld illustraties voor een feuilleton over de aanleg van de metro in de Maasstad medio jaren 1960.

Boven: De dummy en de verboden versie van *Alvar en de kasteelkinderen*. Prins Claus wilde zijn kinderen niet als sprookjesfiguren opgevoerd zien worden.

Geheel onder: Brammetje Fok met de Kokanje op reis, vergezeld door poes en papegaai.

Onder: Brammetje Fok leest Brammetje Fok.

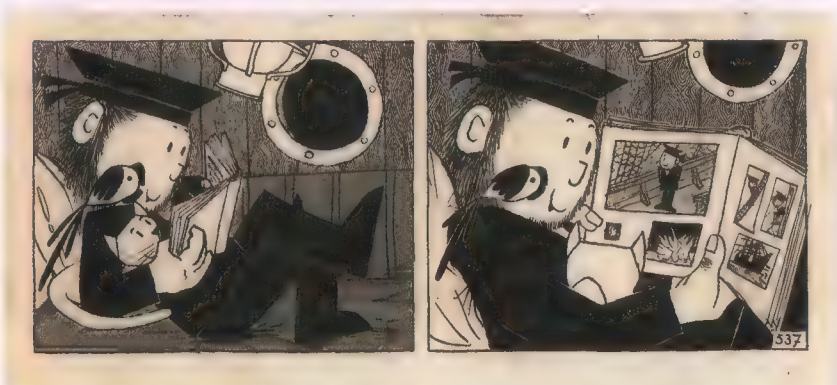

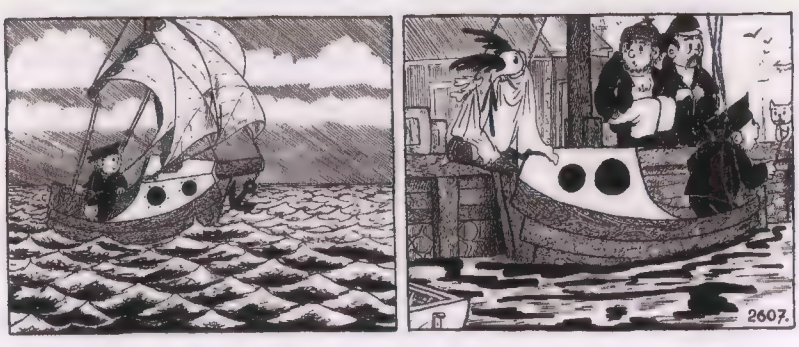

Boven: Bart van Leeuwen maakt al sinds zijn academietijd ieder jaar een kerst- en nieuwsjaarskaart, vaak politiek geïnspireerd. Deze is uit 2012.

Geheel boven: Ontwerp voor een McDonald's-restaurant in Lelystad, geïnspireerd door Sitting Bull, de 'great chief' van de Sioux-indianen.

Rchtsboven: Ondanks een negatieve ervaring met de niet betaalde *Brammetje Fok*-boekjes illustreerde Van Leeuwen *Keukenagenda 1977* voor uitgeverij Sari.

Tot zijn latere opdrachtgevers behoren onder veel meer Hallmark, waarvoor hij wenskaarten maakt, het Bouwcentrum, Mobil Oil en het Horeca Onderwijs. Ook levert hij illustraties aan bladen als *Donald Duck*, *Taptoe* en *Okki*. Een opdrachtgever die zeker in het oog springt is McDonald's. Daarvoor heeft Van Leeuwen zo'n twaalf jaar lang decors mogen ontwerpen. 'Dan maakte ik een ontwerp op panelen voor een nieuwe vestiging; een grote illustratie voor op de muur, vaak bij de ballenbak. Voor een vestiging in Rotterdam maakte ik een havengezicht, met containertankers en andere schepen en kindertjes; voor die in Amsterdam maakte ik een tekening van de Westertoren en het Vrijheidsbeeld met een koord er tussen waar dan Ronald McDonald op balanceerde.'

Aan de hamburgerketen heeft hij een goede klant gehad, al moest het in de laatste paar jaar wel allemaal in één dag geregeld worden. 'Dan sprak ik van tevoren met de schilders af dat ze de achtergrond blauw of zachtgeel schilderden; ik had dan het ontwerp op triplex uitgewerkt en alles al uitgezaagd. Die stukken lijmde ik vervolgens tegen de achtergrond.'

Einzelgänger

Van Leeuwen heeft nooit veel contact gehad met andere tekenaars; hij is altijd het liefst zijn eigen weg gegaan. Jan Kruis, Jan van der Voo en Martin Lodewijk, die hij voor het eerst bij de Publi Studio ontmoet, zijn tekenaars die hij nog wel kent van vroeger, maar het contact is verwaterd.

Van Leeuwen is kortstondig lid geweest van de Nederlandse Illustratorenclub. Maar zaken als het gezamenlijk bepalen van tarieven en het geven van adviezen over hoe je met opdrachtgevers omgaat, daar voelt hij zich niet senang bij. 'Ik had geen zin om andere tekenaars wijzer te maken dan ze waren. Ik ben ook niet zo'n verenigingsman met al die verplichtingen. Bovendien bestond er ook de nodige afgunst. Dat begon al op de academie; dan keken ze naar wat je aan het doen was en maakten ze een variant daarop. Nee, laat mij maar tekenen in alle vrijheid.'

arco.van.os@stripschrift.nl
rik.sanders@stripschrift.nl

Uit het plakboek van...

Bart van Leeuwen

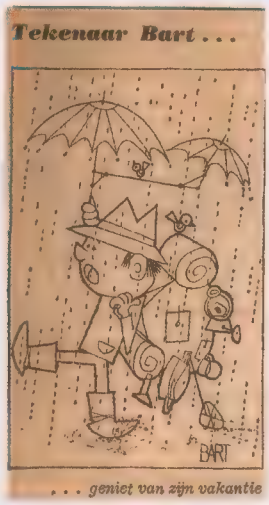

Rechts: Cartoons uit *Delta Contact*, een krant voor het winkelcentrum Hoogvliet.

Boven: Advertentiewerk voor winkelcentrum Hoogvliet uit *Delta Contact*.

Rechts: Strip voor een tijdschrift over honden en katten van uitgeverij Van Cauteren.

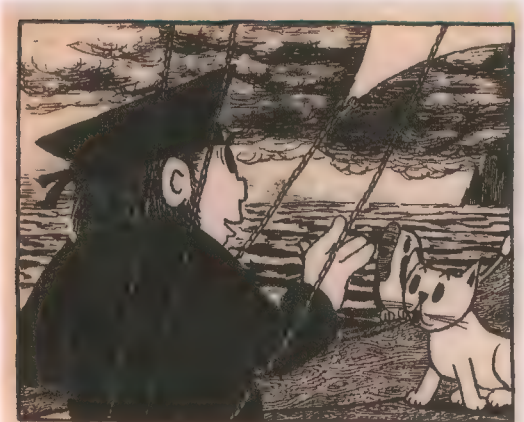

20. Karo was opgetogen over de oplossing van Brams verhaal.
"Dat was prachtig", jubelde hij. "Nu de reuzen die nieuwe dobbelsteen hadden, hoefden ze geen ruzie meer te maken en dan was er ook geen onweer meer".
"Dat dacht ik ook", zei Bram treurig.
"De reuzen hadden het reuze naar hun zin en ze speelden steeds nieuwe spelletjes ganzenbord zonder één wanklank

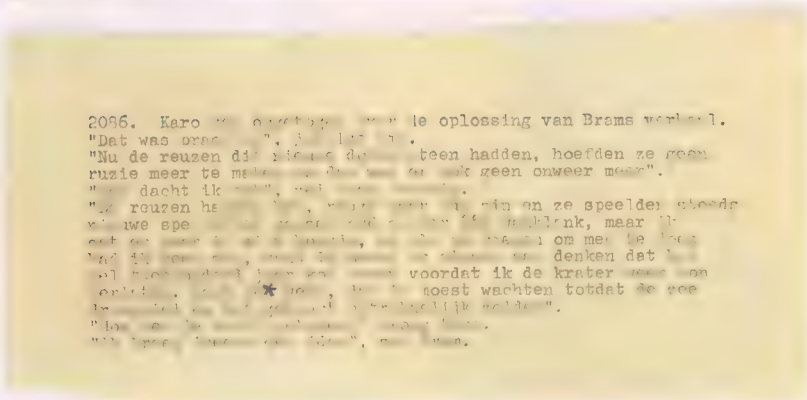

2086. Karo [illegible] de oplossing van Brams verhaal.
"Dat was prac[illegible]".
"Nu de reuzen di[illegible] teen hadden, hoefden ze geen
ruzie meer te m[illegible] ook geen onweer meer".
"[illegible] dacht ik [illegible]".
"[illegible] reuzen ha[illegible] zin en ze speelden steeds
nieuwe spe[illegible] wanklank, maar
[illegible] om met te
[illegible] denken dat
[illegible] voordat ik de krater
[illegible] noest wachten totdat de zee
[illegible]".

Boven: Tekst van Cor Docter voor strook 2086 uit *Brammetje Fok en de dobbelreuzen* met links het eindresultaat.

Boven: Ontwerp voor een McDonald's-restaurant in Rotterdam met clown Randy McDonald.

Links: Voetbalgrappen uit de jaren 1960 over Feijenoord (toen nog zonder y) voor *De Havenloods*.

Onder: Cor Docter had een speciale pagina in *Rotterdamsch Nieuwsblad*. Op deze *Cor Docter's Promenade* schreef de journalist op 27 oktober 1964 een stukje over de nieuwe boot Kokanje van Bart van Leeuwen.

Nog maar kortgeleden begon tekenaar Bart van Leeuwen met zijn strip „Brammetje Fok" in het Rotterdamsch Nieuwsblad. Nu reeds verschijnt de strip in een tiental andere Nederlandse bladen. Bart van Leeuwen woont aan de Schoonegge, waar de zee als bron van inspiratie voor een zeemansstrip nu niet bepaald naast de deur ligt. Maar sinds een week is hij ook de trotse bezitter van een eigen vaartuig, dat te Maassluis op uitvaren wacht. De naam? Natuurlijk: de Kokanje, zoals ook het goede schip heet, waarop Brammetje Fok de zeven zeeën bevaart.

Rechts: Voor uitgeverij Hallmark maakte Van Leeuwen talloze illustraties voor wenskaarten. Hier een voorbeeld van een nieuwjaarskaart voor het Belgische Bpost, met bijbehorende postzegel.

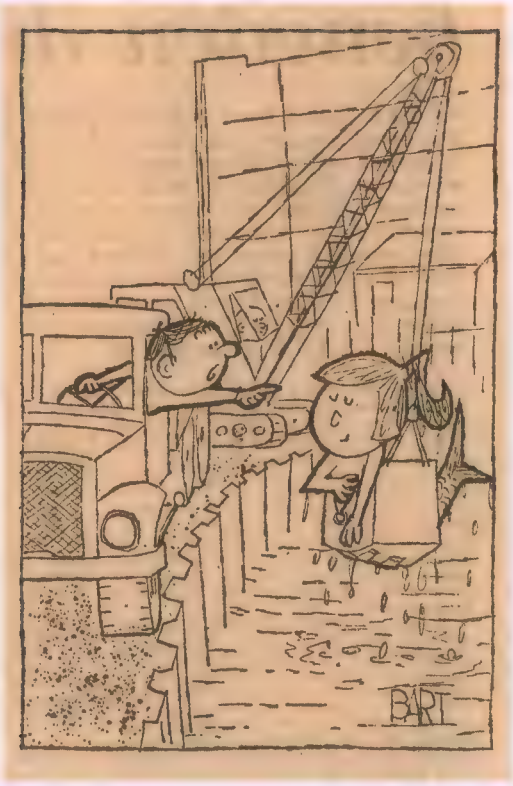

Boven: Bart van Leeuwen maakte regelmatig een impressie van de vorderingen van de aanleg van de metro in Rotterdam. Met tekst van Jan Hein de Groot. Uit: *De Havenloods*, 1962.

Boven: Advertentiestrips voor drogisterij-parfumerie-schoonheidssalon De Meeuw in winkelcentrum Hoogvliet.

Boven: Illustratie voor het Horeca Onderwijs.

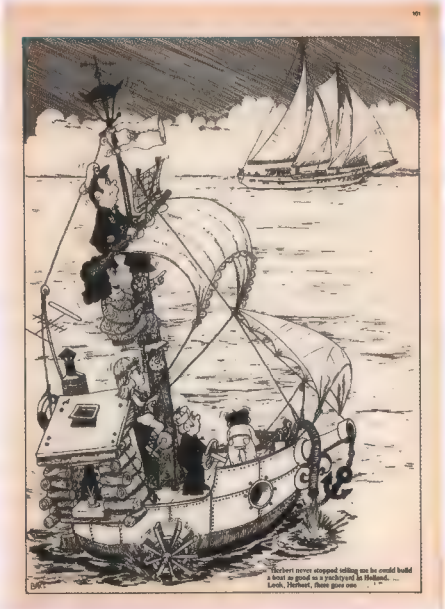

Rechts: Illustraties voor een tijdschrift over scheepsbouw, Holland Shipping and Trading. Tekst rechter illustratie: 'Herbert never stopped telling me he could build a boat as good as a yachtyard in Holland.....
Look, Herbert, there goes one .....!'

Blexbolex dwingt de lezer tot puzzelen

Rik Sanders

Blexbolex (pseudoniem van **Bernard Granger**, Douai, 1966) puzzelt graag met de lezer. Die moet zijn verhaallijn te pakken zien te krijgen door de tekeningen én teksten intensief te volgen. Zijn krachtige illustraties dwingen dit ook af; niet voor niets heeft hij een achtergrond als zeefdrukkunstenaar.

Boven: Blexbolex was eregast tijdens het Haff 2016. Foto: Rik Sanders.

In de Nederlandse stripwereld is Blexbolex vooral bekend bij de fijnproevers. Joost Swarte, bij voorbeeld; die ervoor zorgde dat de Franse tekenaar het affiche tekende voor het Holland Animation Film Festival (Haff) eerder dit jaar. Of uitgeverij Griffioen Grafiek die zijn werk liet zien op de Kunststripbeurs in Utrecht.

Opvallend genoeg kreeg Blexbolex al wel een grote prijs in Nederland: hij won als eerste buitenlandse illustrator de Gouden Penseel 2011 voor het prentenboek *Seizoenen*. De Belgische uitgeverij Clavis heeft een aantal van zijn boeken uitgegeven. Naast dit prijswinnend boek zijn dat *Allemaal mensen* (2014) en *Een sprookje* (2015).

Sterk beeld

Naast prentenboeken voor alle leeftijden én specifiek voor kinderen maakt hij ook strips. Maar daar staat hij toch minder bekend om, vertelt de tekenaar in een Utrechts café ten tijde van het Haff. 'Gelukkig kent Joost Swarte mij van zijn betrokkenheid bij de Franse stripwereld', lacht de tekenaar. 'Joost, die bij het Haff betrokken is als adviseur, benaderde mij met de vraag of ik het affiche voor

Links: Affiche van Blexbolex voor het Haff 2016.

het festival van 2016 wilde maken. Een hele eer, al heb ik zelf nog nooit animaties gemaakt. Ik had nog een affiche-ontwerp liggen dat ik voor het festival van korte films in Clermont Ferrand had gemaakt. Maar de organisatie vond die tekening agressief overkomen voor kinderen en zag het niet zitten dat zij de poster overal in de stad zouden tegenkomen. Een merkwaardig, nogal paternalistisch standpunt. Maar goed, ik stelde aan festivaldirecteur Gerben Schermer voor om die ongebruikte tekening uit te werken voor het Haff. Dat vond hij goed.'

Het affiche toont een theaterpodium met een klassieke danseres die een bont gezelschap om zich heen heeft verzameld, bestaande uit onder meer een ezel met een fles wijn, een half paard, een blote kerel, een rokend olievat, te kleine gordijntjes en een schaars geklede dame. Bezoekers rennen het podium op en proberen te ontsnappen. 'Ik had eerst alleen die danseres op een leeg podium. Maar dat vond ik bij nader inzien toch geen sterk beeld. Zo'n festival is eigenlijk een collectie van impressies, zowel van de maker als van de kijker. Dat heb ik uiteindelijk willen uitdrukken.'

Narratieve element

Blexbolex zat ook in de jury van het Haff om korte animaties te beoordelen en was onder de indruk van het hoge niveau van veel deelnemers. Hij lette met name op het narratieve element. 'Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in de verschillende manieren waarop je een verhaal kunt vertellen, naast de gangbare lineaire vertelling. In mijn laatste kinderboek – *Een sprookje* – beeld ik het verhaal over een betovering door een heks op diverse manieren uit. Het is een soort puzzel waarbij kinderen het boek ook op z'n kop moeten houden. Ik ben er drie jaar mee bezig geweest. Sommige critici vinden dat ik geen kinderboeken maak, want te complex, maar eerder geïllustreerde boeken voor volwassenen. Daar ben ik het niet mee eens. Kinderen kunnen veel meer dan je denkt.'

'Ik sta op het standpunt dat je lezers ook kunt leren kijken', vervolgt hij. 'Een strip of een prentenboek lezen is anders dan het lezen van een boek. Het oog scant op een bepaalde manier een pagina en verwerkt dan de informatie aan de hand van de beelden. Tekst speelt daarbij dan vaak een dienende rol. Ik vind dat iets intrigerends. Ik lees ook graag theoretische verhandelingen over hoe mensen lezen.'

Visuele gekte

Blexbolex doorliep de kunstacademie in Angoulême met de intentie schilder te worden. Uiteindelijk verliet hij in 1991 de academie als zeefdrukkunstenaar. Zijn werk is geïnspireerd door 'vintage design': hij mixt oude afdrukmethoden met nieuwe technieken. Die ervaring met vormgevingstechnieken en het belang dat hij aan het narratieve beeldelement hecht, vertaalt zich in de vaak krachtige tekeningen met heldere

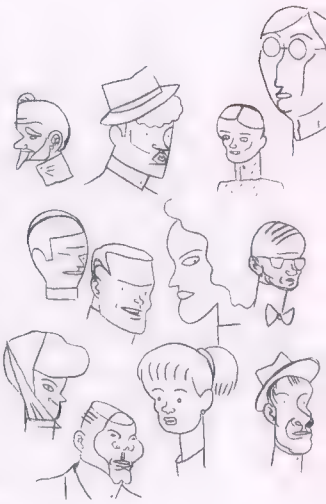

Schetswerk.

Boven: L'oeil privé, een pastiche op het misdaadverhaal.

Rechtsboven: Grap over (moderne) kunst uit de strip *Peindre*, verschenen bij uitgeverij Thierry Magnier, 2007.

kleuren, strakke lijnen en repeterende motieven. Tekenaars als Hergé, Joost Swarte én Dick Bruna – in Utrecht was een bezoek aan het Centraal Museum waar veel aandacht is voor Bruna en Nijntje 'een moetje' – kunnen op zijn waardering rekenen. 'Ik hou er van als je op een tekening gelijk ziet wat er gebeurt.'

De grafisch kunstenaar is een aantal jaren geleden voor de liefde uitgeweken naar de Duitse stad Dresden. Daar probeert hij rond te komen van zijn tekenwerk, workshops en docentschap aan een kunstschool in Berlijn. Zijn opdrachtgevers komen vooralsnog voornamelijk uit Frankrijk, al doet hij af en toe een Duitse opdracht (zoals het ontwerpen van 'Neuer Leipziger Bilderbogen', een soort moderne centsprenten). Strips maken doet hij te weinig naar zijn smaak. Hij stond onder andere in de *Comix 2000*-anthologie en deed mee aan de bundel *Rock Strips Come Back* (Flammarion, 2011) waarin hij een korte strip publiceerde over Jerry Lee Lewis en zijn song *Money*. In 2006 maakte Blexbolex nog een pastiche op het misdaadverhaal: *L'oeil privé* (uitgeefcollectief Les requins marteaux), een knipoog naar de 'private eye'. 'Ik was een tijdlang verzot op de misdaadblaadjes in de Franse kiosk. Van die tijdschriften met gruwelijke misdaadverhalen en een geweldige foto of tekening op het omslag. *L'oeil privé* is een eerbetoon, op een deels geïmproviseerde manier, om niet voorspelbaar te zijn.'

Strips lezen deed hij al op jonge leeftijd, met name die uit *Métal Hurlant*; ook *Conan de barbaar* sprak hem aan. Na zijn academietijd belandde hij in de undergroundscene en raakte hij betrokken bij onder meer de groep Le Dernier Cri, het blad *Ferraille illustré* en uitgeverij Éditions Cornélius. 'De gemene deler was niet zozeer het politieke maar eerder het kunstzinnige engagement. We wilden nieuwe dingen maken, 'crazy stories', experimenteel, met veel vrijheid en visuele gekte. Het Amerikaanse blad *Raw* was een inspirerend voorbeeld; ik vond onder andere het werk van Richard McGuire erg goed.'

rik.sanders@stripschrift.nl

In *Een sprookje* moet de lezer het boek af en toe op z'n kop lezen om het verhaal te kunnen blijven volgen.

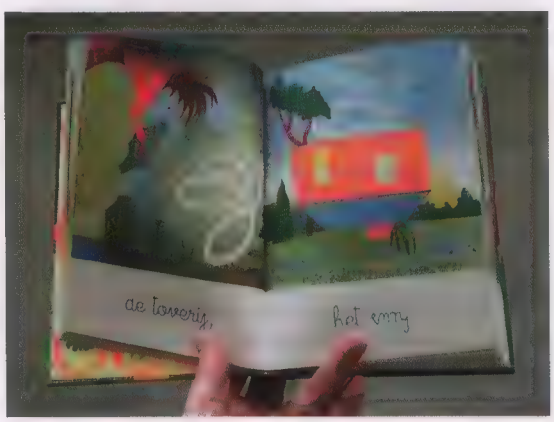

Ik teken een strip!

Foto: Ingrid Vilders

Voormalig journalist **Jan Booister** *(Het Vrije Volk, Rotterdams Dagblad)* besloot een oude droom te verwezenlijken. Hij ging een stripalbum tekenen. 'Jeutje, wat is dat veel werk!' Maar ook: 'Wat is het leuk!' Deel drie van een queeste.

Paniek! Het juiste tekenpapier wordt niet meer gemaakt!

Natuurlijk, om een strip te tekenen, heb je papier nodig, duh!

Maar welk papier?

Ik was onvoorbereid naar de winkel gestapt en had drie tekenblokken met verschillende soorten papier gekocht. Ik zou wel zien.

Maar ik zag het niet.

Gelukkig was het net of de duvel ermee speelde en ontdekte ik in het Hergé-museum even onder Brussel hoeveel er eerst geschetst wordt, voorgeschetst in vakjargon. En ik leerde dat een lichtbak absoluut noodzakelijk was. Hoe? Door op Youtube de zoekwoorden 'strips' en 'tekenen' in te tikken. Talloze filmpjes komen er dan voorbij waaruit veel te leren is. Zo stak ik veel op. Ik struin nog geregeld Youtube af.

En ik was zo brutaal geweest om Martin Lodewijk per mail te vragen welk papier hij gebruikt en of hij met pen of penseel werkte. Hij leerde me dat het beste kon worden gewerkt met Schullerhammer; 4G-papier van 125 gram. 4G staat voor de hardheid van het papier (van belang als je met een pennetje tekent) en 125 gram is de dikte. Hij wenste me sterkte met de zoektocht naar dat papier want volgens hem werd het niet meer gemaakt.

En, zei Martin, waarom gebruik je niet gewoon zo'n simpel omsteekpennetje?

Ook Robert van der Kroft benaderde ik, via Facebook. Hij adviseerde hetzelfde papier, met dezelfde toevoeging. En dat hij een Rotring-pen (0,5 mm) gebruikt om de lijnen van de kaders te trekken.

Dus de tekenwinkels afgestruind. Maar papier van 125 grams dikte was niet meer te verkrijgen. Wel 250 grams. Ik belde een drukker; ik heb zelfs een architectenbureau gebeld of zij wisten waar het dunnere papier te koop was. Uiteindelijk kwam ik uit bij Schullerhammer in Amsterdam. Nee meneer, het wordt niet meer gemaakt, was de boodschap. En we hebben ook geen restpartijen.

De dikte van papier is relevant omdat met een lichtbak wordt gewerkt. Hoe dikker het papier, hoe slechter de daaronder liggende schets is te zien. En ja, ik was een beginner, iemand die alles moest ontdekken, dus wilde ik wel volgens de verkregen tips werken.

Dus op het achterhoofd gekrabbeld. Ik bedacht de volgende oplossing: als ik nou de voorlaatste schets op lay-outpapier maakte (dat is doorzichtig) dan was de dikte van het uiteindelijke tekenpapier minder problematisch. Dan kon ik 250 grams papier gebruiken, wat nog wel verkrijgbaar was.

Ondertussen ben ik verder met mijn kennis. Als je een strip tekent met penseel (grootte 2, Winsor & Newton) doet de dikte er haast niet toe. Bij een pennetje wel, maar als je niet te hard drukt, kan je zelfs printpapier gebruiken.

Ik kon gaan tekenen. Met dat omsteekpennetje (kost zo'n €2). En eerst schetsen, met een HB-potlood.

Ik had besloten de stroken tweemaal de grootte te geven van wat er uiteindelijk zou worden gedrukt. Dus werden mijn tekeningen twaalf centimeter hoog. Maar ik leerde dat zo de tekenlijnen wel dun werden. Twaalf centimeter gebruik je als je met een penseel werkt. Mijn tweede album teken ik inmiddels op negen centimeter hoge plaatjes.

Ooit interviewde ik Willy Vandersteen. Hij zei dat nieuwkomers in zijn studio eerst dagen achter elkaar lijntjes vlak naast elkaar moesten tekenen. Rechte lijntjes, kromme, golvende, alles om een vaste hand te krijgen. Ik deed dat ook maar eerst.

En inkleuren? Ook zo'n probleem. Maar gelukkig kwam daar een snelle oplossing. De kleindochter van een broer bleek Photoshop te beheersen want ze had het Grafisch Lyceum doorlopen. Die kwam enkele malen langs om me te vertellen hoe ik moest inkleuren. Wederom een probleem opgelost.

Goed, ik had mijn papier, mijn potlood, een omsteekpennetje, ik kon aan de slag. Waar zou ik nog meer tegenaan lopen? Kon ik die problemen ook oplossen? Bij voorbeeld: moeilijke houdingen. Hoe teken ik die? Ik zou wel zien.

jan.booister@stripschrift.nl

Dimitri Armand blaast Bob Morane nieuw leven in

Michel van Merriënboer

Uitgeverij Lombard deed **Dimitri Armand** (Orléans, 24 november 1982) een aanbod dat hij niet kon weigeren: hij mocht *Bob Morane* in een modern jasje steken. Zijn herstart van deze klassieke stripserie, grootgemaakt door scenarist Henri Vernes, past in het rijtje Michel Vaillant, Rik Ringers en Buck Danny: striphelden die door een nieuwe generatie tekenaars opnieuw voor het voetlicht worden gebracht.

Boven: Dimitri Armand.
Foto: Michel van Merriënboer

Dimitri Armand werd al langer door Lombard in de gaten gehouden. In 2008 publiceerde hij Salamander *bij deze uitgeverij. Na een uitstapje naar Soleil, waar Armand de vijfdelige serie* Angor *maakte, wist Lombard hem terug te halen met het aanlokkelijke aanbod van een one-shot – de western* Sykes *op scenario van Pierre Dubois – én een nieuwe start van de avonturenstrip* Bob Morane.

Die serie, met in de laatste decennia Coria als tekenaar, toonde de afgelopen jaren een dalende verkooplijn. Lombard is zuinig op zijn striphelden en zag in dat een moderne aanpassing noodzakelijk was. Voor Dimitri Armand restte de schone taak om Bob Morane *nieuw leven in te blazen. Samen met een nieuw scenaristenduo – Luc Brunschwig en Aurélien Ducoudray – is dat overtuigend gelukt. Na het eerste deel* Rijke grond van De nieuwe avonturen van Bob Morane *verscheen eerder deze maand deel twee onder de titel Het dorp dat niet bestond.*

De herstart is geen vervolg op de vorige serie, maar het is wel de bedoeling om er weer een langlopende serie van te maken. Van Lombard krijgt Armand carte blanche om zich de personages eigen te maken. Hoofdpersonages Bob Morane en Billy Valentine die

uit zijn pen vloeien, ogen dan ook duidelijk anders dan bij Coria, de laatste tekenaar van de oude serie. Maar hij gebruikt ook vertrouwde ingrediënten, zoals aartsvijand de Gele Schaduw.

Waarom bent u aan *Bob Morane* begonnen?
Dimitri Armand: De nieuwe scenaristen bedenken realistische verhalen die dichter bij de gebeurtenissen van deze tijd staan dan die uit de klassieke verhalen. Dat spreekt mij aan, net als de vrijheid die ik van Lombard krijg om de personages te vernieuwen.

Is tekenaar Coria definitief gestopt?
Dat weet ik niet honderd procent zeker, maar volgens mij is hij met pensioen. Ik ben niet zijn opvolger. Je moet De nieuwe avonturen van *Bob Morane* eigenlijk als een parallelle serie zien. (De laatste twee delen van Coria zijn door Lombard niet meer in het Nederlands vertaald. MvM)

Hoeveel albums zijn er voorzien?
Er is gesproken over acht albums, die per twee delen een afgerond verhaal vertellen. Daarna zien we weer verder.

Heeft u de verhalen van Henri Vernes gelezen?
Ja, ik las de boeken in mijn jeugd. Ik vind het fantastisch dat ik nu zelf mee kan doen aan het scheppen van zijn wereld.

Hoe zorgt u ervoor dat u de herstart een eigen signatuur meegeeft?
Hoewel ik vroeger wel wat delen, die getekend zijn door William Vance en Coria, heb gelezen, lees ik ze nu niet opnieuw om beïnvloeding door hen te vermijden. Ik wil zo vrij mogelijk kunnen opereren voor mijn eigen invulling. Uiteraard respecteren wij als makers de basisgegevens van de serie.

Kunstacademie

U heeft een kunstopleiding gevolgd, toch?
Op mijn tweeëntwintigste ben ik vier jaar lang naar de kunstacademie in Nantes gegaan. Ik moest wel eerst een portfolio laten zien en daarin zaten schetsen die ik had gemaakt van filmsterren en videogames. Daarnaast kost zo'n opleiding rond de €2500 per jaar en als je het kan betalen laten ze je toe. Hier heb ik van alles geleerd, vooral het technisch tekenen. Perspectief tekenen met gebouwen erin en dergelijke. Weinig studenten kiezen het vak van tekenaar, dus van onderlinge competitie is niet echt sprake; aan het eind van mijn opleiding waren er slechts twee of drie mensen die voor het striptekenen gingen.

Bent u naar de kunstacademie gegaan om specifiek striptekenaar te worden?
Nee, niet direct. In het begin koos ik voor animatie, maar de richting die de opleiding bood, beviel me niet echt. Dat komt voornamelijk omdat je dan

Boven: Voor uitgeverij Soleil maakte Dimitri Armand de vijfdelige fantasystrip *Angor*. Een vertaling is nog niet voorzien. Wellicht pikt een Nederlandse uitgever dit op om het als integrale editie uit te brengen.

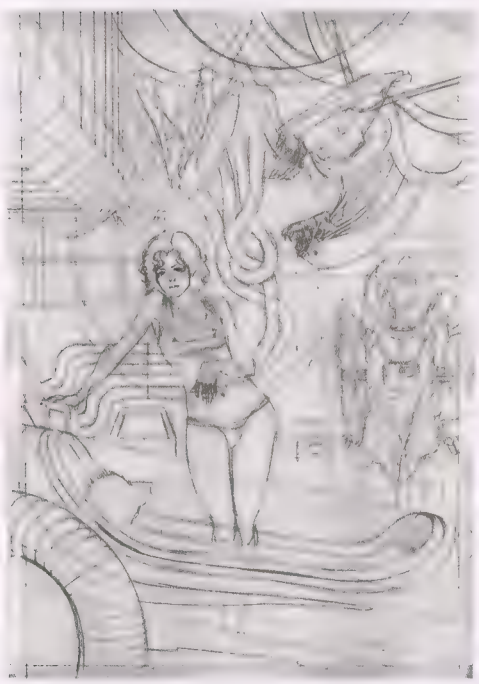

Geheel links: Schets van Ripley met de Alien.

Links: De uitwerking van de schets. Voor Dimitri Armand zijn dit vingeroefeningen.

Boven: Pierre Dubois en Dimitri Armand.

Rechts: Cameo van Dimitri Armand in de western Sykes die onderdeel uitmaakt van de collectie *Getekend* van uitgeverij Lombard.

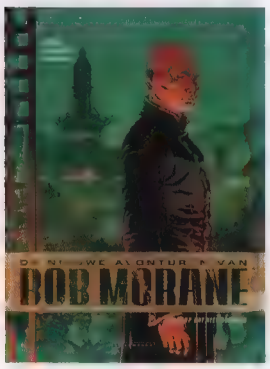

Boven: Omslag van het nieuwe album. Onlangs werd bekend dat het volgende deel waarschijnlijk pas in 2018 zal verschijnen. Geestelijk vader Henri Vernes (98) blijkt ondertussen toch problemen te hebben met de aanpak van de nieuwe scenaristen. Uitgeverij Lombard heeft ze daarom aan de dijk gezet en moet op zoek naar vers bloed.

met meerdere mensen aan een project werkt en je er geen persoonlijke draai aan kan geven. Dat kan met striptekenen wel.

Vertelden ze u tijdens de opleiding wat de kansen zijn om uiteindelijk striptekenaar te worden?
Eén van mijn leraren was striptekenaar Erik Juszezak en die vertelde mij al snel dat de kans daarop klein is. Ik had dan ook niet verwacht dat ik al zo vlug de mogelijkheid kreeg om bij een grote uitgeverij te starten. Lombard benaderde me namelijk aan het eind van mijn opleiding.

Fantasy

Hoe kwam die uitgever dan bij u terecht?
Dat had ik aan een andere leraar te danken. Hij liet mijn werk zien bij de redacteuren van de collectie *Getekend*. Zij reageerden enthousiast. Ik heb hen toen wat scans gemaild en daarna mocht ik een proefpagina maken.

Zocht de uitgever een scenario voor u uit, of kon u zelf kiezen?
Er lag al een verhaal van Thomas Cheilan. Het sprak me aan, maar het werd geen succes. Kennelijk vond het publiek de strip te moeilijk om erin mee te gaan. *Salamander* (niet in het Nederlands uitgebracht. Red.) had een trilogie moeten worden, alleen is het bij twee albums gebleven, omdat door de tegenvallende verkoopcijfers de stekker eruit getrokken is. Het is een fantasystrip die in het jaar 1830 begint en twee eeuwen doorloopt. Hekserij in een modern jasje.

Gelukkig kon u daarna overstappen naar uitgeverij Soleil...
Ja, daar heb ik een tijdlang op scenario van Jean-Charles Gaudin de serie *Angor* gemaakt. Dit is ook een fantasystrip en past qua stijl goed bij deze uitgever. Het gaat over drie tieners in een middeleeuwse setting die een medaillon vinden en daarmee van leeftijd kunnen veranderen. Maar ik moet zeggen dat ik wel blij ben om nu met *Bob Morane* meer de realistische kant te kunnen opgaan. Met de scenaristen hebben we afgesproken om weg te blijven van het tijdreizen en elementen met bij voorbeeld dinosauriërs, zoals in eerdere avonturen van Bob Morane. Ik wil even geen fantasy meer doen.

michel.van.merriënboer@stripschrift.nl

ADVERTENTIE

StripKlassiekers
voor de Jeugd van Toen

Integrale uitgave van de Tom Poes-verhalen
Reeds 28 delen verschenen. *Nu ook met de verhalen uit Engelse publicaties, in het Nederlands vertaald.*
Voor de kleinere beurs zijn heden de delen met verhalen uit *Donald Duck* in prijs verlaagd: deel 2 t/m 21: prijs per deel € 29,50. De overige delen: prijs per deel € 60.

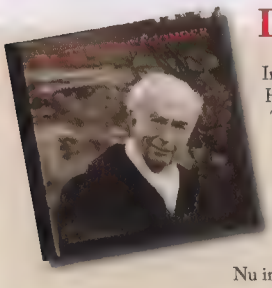

De Tao van Toonder

In De Tao van Toonder toont Frank van Hartingsveld de unieke levensvisie van Marten Toonder aan de hand van diens uitspraken. Deze geven inzicht in de thema's die Toonder altijd hebben bezig-gehouden. De oplettende lezer gaat op weg naar de bron van zijn verhalen, door de ruim 100 tekstfragmenten, twee essays en een voordracht, door zijn tekeningen en de sfeervolle foto's.
Nu in de boekhandel, inclusief DVD met unieke Toonder-opnamen van 1972–2004: € 49,50.

Panda

Integrale uitgave in 44 luxe banden
Alle 199 verhalen, die tussen 1946 en 1993 in de dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen:
de delen 1 t/m 33 bundelen de ondertekst-verhalen;
de delen 34 t/m 44 de verhalen met de ballonteksten.
Deel 1, 34 t/m 36 zijn verschenen. Prijs per deel € 56.

Koning Hollewijn

Alle verhalen van koning Hollewijn in 19 luxe banden
Een hoogtepunt in het oeuvre van Marten Toonder!
Alle 73 verhalen die tussen 1954 en 1971 in dagbladen zijn verschenen, zullen worden opgenomen.
Reeds 2 delen verschenen. Prijs per deel € 56.

Kasteelverhalen

verbeeld door Hans G. Kresse en naverteld door Julius de Goede.

Deze kasteelverhalen en andere geschiedenissen spelen zich af in een ver verleden. Ze vormen een bonte mengeling van historische gebeurtenissen, sagen, legenden en ontdekkingsreizen.
In het weekblad *Revue* verschenen deze verhalen vanaf 1956 tot 1960 onder de titel *Van tinnen en transen, Avontuur en romantiek op en rond de Zuiderzee, Avontuur voor de boeg, Onze voorvaderen op vrijersvoeten.*
Kresse maakte bij elk verhaal een fraaie illustratie in zijn eigen kenmerkende stijl.
Prijs, incl. verzendkosten: € 49,50.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric de Noorman in 24 luxe banden.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Alle delen zijn verschenen. Prijs per deel € 60.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
Telefoon: 070 3615393, E-mail: info@uitgeverij-panda.nl

Lieve lezers...

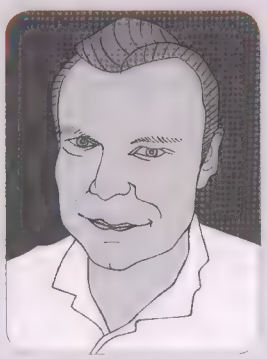
Illustratie Frits Jonker

De Stripdagen boeken dit jaar voor de vierde keer achtereen verlies, hoorde ik. Ik ben niet verbaasd. Het lukt maar niet om strips op een frisse, innovatieve manier voor het voetlicht te krijgen.

Ik zag dat ook weer in Haarlem, afgelopen zomer, dat toch vooral neerkwam op een versnipperde stripbeurs (stripboeken in dozen) met wat zielloze tentoonstellingen en plechtigheden er omheen.

Maar in Haarlem kwam ik ook de sympathieke Robert van der Kroft tegen, die me vertelde over een nieuw initiatief dat hij met anderen had opgezet: Cross Comix in Rotterdam. Een festival waar strips kruisen, of overlappen met andere vormen van expressie: kunst, literatuur, muziek, architectuur. Ik was vast van plan om me met dat Cross Comix Festival bezig te houden.

Maar dat was er voor ik er erg in had en toen zat mijn weekend alweer vol afspraken en plannen. Ik ben niet gegaan en voel me daar schuldig over. Vooral omdat me is verteld dat het bezoekersaantal nogal tegenviel terwijl het programma goed was en de uitvoering ook geslaagd schijnt te zijn.

Ik hoop dat er volgend jaar een tweede editie is en dan zal ik erbij zijn. Ik wil ook wel helpen, als Robert daar behoefte aan heeft.

Andere initiatieven op stripgebied – en verbazingwekkend genoeg zijn die er nog best veel in Nederland – zijn de doorstart van *Roel Dijkstra* en Toonders *Bommel*-strip. Ik zag op Facebook al platen van de nieuwe *Roel Dijkstra* en die zien er spectaculair uit, het moet gezegd.

Toch vind ik het weer een zoveelste voorbeeld van de stilstand die de Nederlandse strip kenmerkt. Strips worden vooral gemaakt voor nostalgische veertigers en vijftigers die net willen doen of het weer 1978 is. Ik kan me er alles bij voorstellen, want het weer buiten is guur en grimmig, maar we schieten er niks mee op. De Nederlandse strip is nog erger dan de Nederlandse literatuur. Er wordt een wereld in weergegeven die niet op de onze lijkt. Het is een soort ideaalbeeld van het verleden.

Zelfs de conservatieve Amerikaanse superheldenstrips passen zich aan de veranderende wereld aan. Iconische superhelden zijn nu vrouwen en minderheden, of homo's, zelfs. Marvel baarde opzien met een langlopende serie rond een moslima.

En wat zie ik hier? De razend getalenteerde tekenaar Willem Vleeschouwer zet nog dagelijks een diklippige negerkarikatuur op Facebook.

Dude, dat kán gewoon niet meer. *Get with the program!* Als iemand een goede strip over de straat kan maken, met personages waarin de Nederlanders van nu zich herkennen, is Vleeschouwer het. Ik wil een goede, geestige, politiek incorrecte strip zien met een gehoofddoekte moslima in de hoofdrol. Of een PVV-stemmende homo.

Volgend jaar op Cross Comix.

peter.breedveld@stripschrift.nl

MARC DENKT
aan Kampen

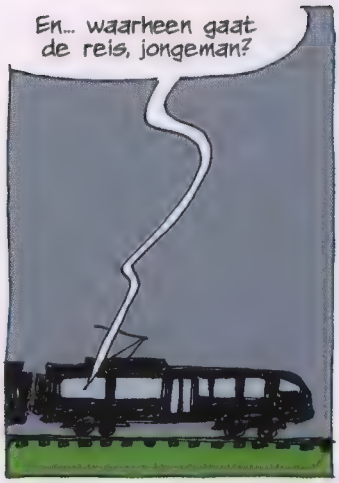

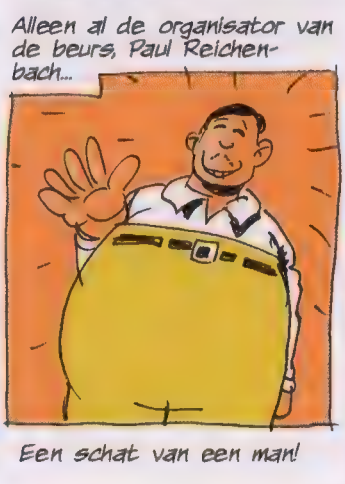

Toen de organisatie ontdekte dat ik altijd halverwege het diner de laatste trein naar Breda moest halen, kreeg ik voortaan een hotelkamer.

't Eerste jaar dat ik bleef **overnachten** was 't vuurwerk **afgeschaft.**

Maar nu kon ik wel gezellig nakletsen met mijn collega's.

Ik ben ook een keer met vrouw en kinderen gegaan...

Toch werden Tim en Mara **uiteindelijk** nog enthousiast...

Papa! **Papa!**

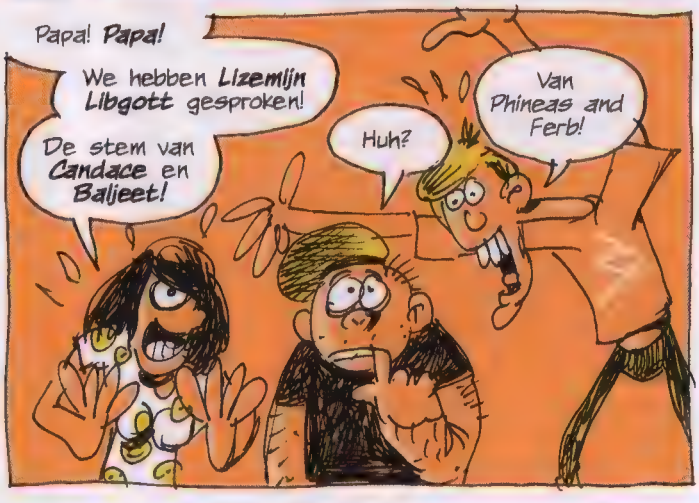

Ook is het altijd goed weer tijdens de stripmanifestatie.

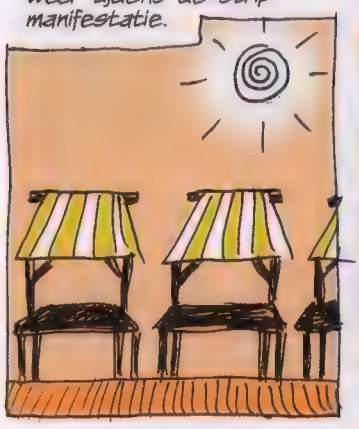

Een keer was het zo heet dat ik de hele nacht onder een natgemaakte handdoek heb geslapen...

Maar **doorgaans** heb 'k **niks** te klagen in Kampen.

En dan is je **gezin** zeker wel **blij** als je morgen weer thuiskomt!

Door het grote aanbod nieuwe strips moeten we soms worstelen met de ruimte op de boventoon-pagina's. Daarom plaatsen we op onze website www.stripschrift.nl sommige recensies direct online.

The Time Before

Bonin
Biloan 2016
ISBN 978-94-6210-456-3
Prijs €18,90
104 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

Boeiend verhaal over keuzes maken

Het is 1958 wanneer de jonge fotograaf Walter Benedict, na genoten te hebben van een avondje Miles Davis, een oude straatverkoper te hulp schiet die door een aantal ongure types wordt belaagd. Als dank voor zijn kranig optreden ontvangt hij van de venter een talisman waarmee hij de tijd naar het verleden kan zetten. Dezelfde omstandigheid waarin Bill Murray, zij het onvrijwillig, in *Groundhog Day* werd gepositioneerd. Als er iets misloopt kan Walter zomaar terug in de tijd om de juiste keuze te maken en het ideale leven te leiden. De talisman legt hem geen windeieren; hij zet Ava Gardner, Grace Kelly en zelfs Marylin Monroe op de gevoelige plaat. Ook wordt hij gevraagd John F. Kennedy te begeleiden tijdens zijn campagne. En dan overkomt hem een bijna fataal auto-ongeluk...

Auteur **Cyril Bonin** heeft met *The Time Before* een boeiend verhaal gecreëerd waarin de hoofdpersoon voortdurend wordt gedwongen de juiste keuzes te maken. De tekeningen zijn niet uitgesproken mooi, maar geven een goed tijdsbeeld van de Verenigde Staten eind jaren 1950, begin jaren 1960. BP

Verzengende moederliefde

Jaybird is een duister verhaal over een kleine gaai. De Finse broers **Lauri** en **Jaakko Ahonen** maakten *Jaybird* samen: Jaakko schreef het scenario over een verstikkende moederliefde. De co-productie met het prachtige artwork van Lauri Ahonen laat zien wat de kracht is van 'show don't tell'. De beelden van Lauri onthullen het gruwelijke plot. Jaybird, een aandoenlijk vogeltje met grote ogen en een blauw jasje, woont met zijn ziekelijke moeder in een groot huis met afgedekte meubels vol familieportretten. Als moeder aan het belkoord naast haar bed trekt, klinkt een hels kabaal in het hele huis. Jaybird draaft dan met eten en een schone luier naar haar toe. Moeder, vertelt ze, barricadeerde het huis om hen te beschermen tegen de vijandige buitenwereld. Daar loeren slechte vogels die hun oogjes willen uitpikken en opvreten. Jaybird moet heel stil zijn en goed schoonmaken, want die slechte vogels hebben goede oren en ruiken elk geurtje. Gewapend met het geweer met bajonet dat naast moeders bed hangt verkent Jaybird als een WOI-soldaat met een spinnetje het huis. De woordloze dialoog met het spinnetje is een vondst.

Lauri Ahonen gebruikt voor de gedachtewereld en dromen van Jaybird donkere kleuren. De aantrekkelijke en bedreigende buitenwereld is daarentegen verlokkend helder, maar dan als verzengend vuur. De brave zoon Jaybird luistert goed naar zijn moeder en neemt drastische maatregelen om te zorgen dat geen geluid de buitenwereld kan bereiken. Het prachtige horrorsprookje over mantelzorg blijft nog lang in je gedachten spoken. EvdH

Jaybird

Ahonen & Ahonen
Prestige 2015
ISBN 978-90-89820-93-8
Prijs €19,95
128 pagina's
Kleur (hk)

!!!!!

Danny's dagboek 2006-2010

Steggerda
Tobi Vroegh 2016
ISBN 978-90-78761-51-8
Prijs €17,50
156 pagina's
Zwart/wit (sk)

!!!!

Indrukwekkend egodocument

Een grafische roman in een hedendaagse setting. *Danny's dagboek 2006-2010* is voornamelijk opgebouwd uit monologen. Daar waar een samenspraak dreigt, toont **Danny Steggerda** zijn sterke kant. Geen klein leed. Hij staat vol vertrouwen in het leven en dat is geen geringe prestatie als schizofreen. Bovendien wordt hij geregeld geteisterd door depressies die hem aan de rand van het bestaan brengen.

In zijn dagboek geeft hij zijn publiek zijn chantage op het leven. Het zijn intieme en openhartige confidenties, vol relativering. Hij laat zich niet in een hoekje drukken. Zelfspot en donkere humor houden hem op de been.

Steggerda, opgeleid aan de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten, ziet een bestaan als zelfstandig striptekenaar in het verschiet liggen. Hij is geïnspireerd door het werk van Maaike Hartjes, Barbara Stok en een icoon uit de zeventiger jaren, de tekenares Claire Bretécher.

Zie een bijzondere man, die zijn wereld toont, zonder gene, niet zielig. Het is een indrukwekkend egodocument. RB

Buck Danny 'Classic' 3: De spoken van de rijzende zon

Arroyo & Marniquet & Zumbiehl
Dupuis 2016
ISBN 978-90-314-3439-8
prijs: €7,50
48 pagina's
Kleur (sk)

!!!

Buck Danny goes 'classic'

'A match made in heaven'. Dat was mijn verzuchting bij het album *Zwarte Cobra* dat in 2013 verscheen in de serie *Buck Danny*, de pilotenstrip die met recht een klassieker mag heten. Van 1947 tot 1979 stonden de namen Victor Hubinon en Jean-Michel Charlier garant voor spannende scenario's en uitmuntend tekenwerk. Francis Winisdoerffer (pseudoniem: Winis, tekeningen) en **Fréderic Zumbiehl** (scenario) deden de oude meesters meer dan recht: het tekenwerk van het 53e deel oogde frisser en moderner dan ooit, terwijl de personages Buck Danny, Sonny Tuckson en Tumbler, even vertrouwd waren als vroeger. Buck Danny was klaar voor de komende drie decennia! Helaas bleek het album een eenmalige exercitie van het duo.

In 2014 verscheen *Sabres boven Korea*, met een retro-voorkant die mij deed uitroepen: 'Dat album heb ik al!', maar het bleek echt een nieuwe uitgave. Het was de start van de reeks *Buck Danny 'Classic'*, met nieuwe tekenaar **Jean-Michel Arroyo** en een nieuwe nummering. Zumbiehl bleef wel aan als scenarist.

Inmiddels zijn er drie albums in die reeks verschenen – *Duel boven Mig Alley* als deel twee – en is het team uitgebreid met scenarioschrijver **Fréderic Marniquet**. De opzet van deze reeks is om enkele markante momenten uit de wereldgeschiedenis door de ogen van onze held te bekijken. Daarbij is chronologie niet van belang: deel 1 en 2 spelen in de Korea-oorlog in de jaren 1950, deel 3 gaat over het einde van de Pacific-oorlog in 1945.

Het tekenwerk van Arroyo is onmiskenbaar in de klassieke *Buck Danny*-stijl, maar mist de finesse en accuratesse van de modernere Winis. Het gaat met name mis bij Aziatische scènes: een Japanse boot en een Japans huis zien er toch écht anders uit dan die in Korea. Ook de vertalingen zijn niet altijd geslaagd. We mogen aannemen dat 'verzorg jezelf!', uitgesproken bij een afschied, een vertaling moet zijn van 'take care!', maar het leest

knullig. Een scène waarin een Japanner in de originele uitgave 'fâce de prune' (pruimengezicht, citroen) wordt genoemd, wordt in het Nederlands vertaald als 'kuttenkop': historisch incorrect, qua taalgebruik storend en volstrekt niet passend bij de drie helden: 'schurk' of 'bandiet' was veel passender geweest.
Het team Arroyo-Marniquet-Zumbiehl liet weten 'de fakkel van de giganten Hubinon-Charlier in alle nederigheid over te nemen'. Ik had graag gezien dat het eerdere duo Winis-Zumbiehl, dat *Buck Danny* de moderne tijd in katapulteerde, was gebleven. Voor de verstokte fan is de 'Classic'-reeks een wat minder alternatief waarbij zij, zo laat het zich aanzien, ieder jaar naar een album uit kunnen kijken. EC

Suite Française – Storm in juni

Moynot
Sherpa 2016
ISBN 978-90-8988-106-9
Prijs €19,95
220 pagina's
Zwart/wit (sk)

!!!!

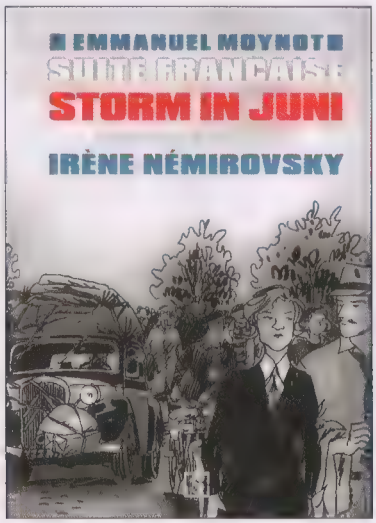

Ontluisterende werkelijkheid

De Tweede Wereldoorlog, die in september 1939 uitbrak, bleef in de eerste maanden vooral een Oost-Europese aangelegenheid. Troepen van het gemobiliseerde Frankrijk lagen veilig achter de Maginot-linie totdat Nazi-Duitsland in de meidagen van 1940 ook de aanval op de westelijke buurlanden opende. De oorlog kwam hier toch nog als een verrassing, zoals ook de Duitse opmars tot ver in Frankrijk velen overrompelde.

Irène Némirovsky probeerde kort na de Franse nederlaag de ontreddering vast te leggen in niet minder dan vijf romans. Slechts twee delen hiervan waren uit haar pen gevloeid toen ze medio 1942, als Oekraïnse jodin in Frankrijk, werd opgepakt. Een maand later eindigde haar leven in Auschwitz.
Emmanuel Moynot heeft het eerste, pas enkele jaren geleden gepubliceerde deel bewerkt tot een stemmig en daarmee overtuigend stripverhaal (in een vertaling van **Mariella Manfré**). In een stijl die ontegenzeggelijk doet denken aan het werk van Jacques Tardi trekt een keur aan menselijk reacties voorbij, alle het gevolg van de gevreesde politieke omwenteling. In zwart/wit en vooral veel grijs toont Moynot hoe de Duitse opmars de inwoners van Parijs schrik inboezemt.

Wie begin juni 1940 mogelijkheden zag de stad te verlaten en naar het zuiden te vluchten, om te ontkomen aan de opmars van Wehrmacht en Luftwaffe, greep die kans. De ontreddering, de chaos en de vaak schokkende confrontatie met het daadwerkelijke oorlogsgeweld komen helder tot leven. Aan de hand van de lotgevallen van de families Péricand, Cortes en Michaud ervaren we de onzekerheid die niet zelden tot onversneden egoïsme leidde. De uiteindelijke terugkeer naar het bezette Parijs - waar Moynot de aanwezige Duitsers merendeels buiten beeld laat - toont hoezeer iedereen in deze omstandigheden leek teruggeworpen op zichzelf. *Storm in juni* vormt een rijk geschakeerde toegang tot deze ontluisterende werkelijkheid. KR

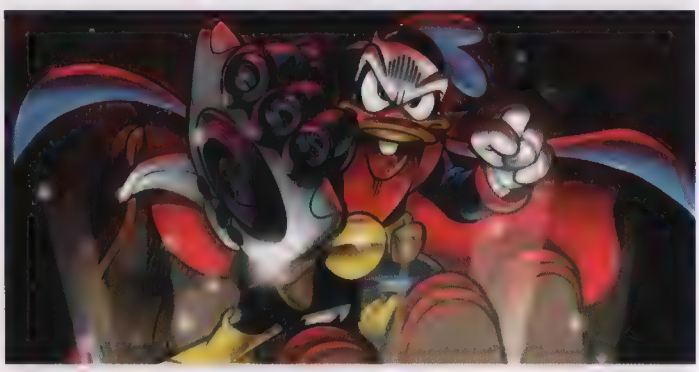

Donald als een soort Diabolik

Donald Duck als superheld is al jaren een begrip in landen als Frankrijk, Duitsland, Finland en in Nederland waar hij optrad in onder meer diverse *Donald Duck*-pockets. Deze *Duck*-strips – te beschouwen als vreemde eenden binnen de brave Disney-bijt – werden jarenlang in grote getalen in Italië gemaakt. Twintig jaar geleden creëerden **Guido Martina** en **Giovan Battista Carpi** een alter ego van de eeuwige *loser* en gaven hem de naam *Paperinik* mee. Die naam is een combinatie van *Diabolik*, een gemaskerde

En verder...

(!!!!) **Antarctica 3: 908 Zuid** (Bartoll/Kölle, Ballon Media). Als in 1911 op de Zuidpool de lente aanbreekt, gaat de race tussen de expedities van Scott en Amundsen weer van start. Parallel aan deze ontwikkeling is de liefdesrelatie tussen Knut - in het Noorse kamp - en Maureen die met de Britten meetrekt. Mooi getekend boeiend relaas met veel aandacht voor de erbarmelijke omstandigheden voor mens en dier. BP

(!) **Aspis – Detectives van het ongewone 4**: Vampiers en dramatiek (Gloris/Lamontagne, Daedalus). Een leuk getekend, maar warrig verhaal over het opsporen van vampiers door het detectivebureau Aspis. Bij het genootschap, waarmee Aspis samenwerkt, blijkt een verrader aanwezig. MvM

(!) **De Campbells 4**: Het goud van San Brandamo (Munuera, Dupuis). In flashbacks komen we meer te weten over hoe de broers Campbell tussen de piraten opgroeiden. Het verhaal is bijna ten einde, nog één deel te gaan. De grappen waren al veel eerder opgedroogd. MvM

(!!!!) **Dad 2: Familiegeheimen** (Nob, Dupuis). Alleenstaande vader en gesjeesd acteur moet vier dochters opvoeden van vier verschillende ex'en. **Nob** (pseudoniem van **Bruno Chevrier**) maakt van dit uitgangspunt een erg geestige strip die wordt voorgepubliceerd in *Spirou*. In Nederland is Nob nog niet echt bekend; in Frankrijk was hij merchandising-tekenaar voor *Titeuf*. Later was hij nauw betrokken bij het inmiddels ter ziele

Italiaanse antiheld uit de jaren 1960 en *Paperino*, de Italiaanse naam voor Donald Duck.

In dit vuistdikke eerste deel van de *Premium*-reeks is Donald allerminst een soepele gestroomlijnde superheld. Met vallen en opstaan begeeft hij zich in het nachtleven van Duckstad dat gemodelleerd is naar een Amerikaanse metropool. De neefjes worden bekwaam uit het verhaal weggeschreven; ze zijn langdurig naar een woudloperskamp. Katrien is ook niet in zicht. De enige lijn met het bekende universum van Duckstad is Oom Dagobert, de eigenaar van een wolkenkrabber waar Donald een nederig baantje als nachtportier aanneemt.

Het verhaal is weinig origineel maar wordt aardig uitgesponnen. Centraal staat de voorgenomen invasie van een buitenaardse mogendheid, Evroniërs genaamd. Donald als superheld wordt in zijn strijd tegen deze creeps gesteund door het virtueel kunstmatige verschijnsel 'Één' die huist op een verborgen etage van de wolkenkrabber. Grappige stoorzender en komische noot in de verwikkelingen is de morsige verslaggever Angus Fangus (een parodie op Jonah Jameson uit *Spider-Man*), die Donald/Superdonald permanent voor de voeten loopt. Bij hem gaat Donald te biecht: 'Ik ben een gemaskerde kluns! Een vermomde clown!... Ik wilde alleen wat respect. Vroeger was ik een nul, iedereen lachte me uit'. De kwaliteit van het tekenwerk is in deze bundel door de stoet van tekenaars van wisselende kwaliteit. En Sanoma zet er supervaart achter, want inmiddels ligt deel 4 al in de winkels. JdL

Premium 1: Superdonald – Dreiging uit de ruimte

Sisti & Sisti & Lavoradori & Sciarrone & Intini & Mastantuono & Mottura
Sanoma 2016
ISBN 978-94-6305-035-7
Prijs €9,95
352 pagina's
Kleur (sk)

!!!

Harmony 1: Memento

Reynès
Dupuis 2016
ISBN 978-90-314-3427-5
Prijs €7,95
56 pagina's
Kleur (sk)

!!!!

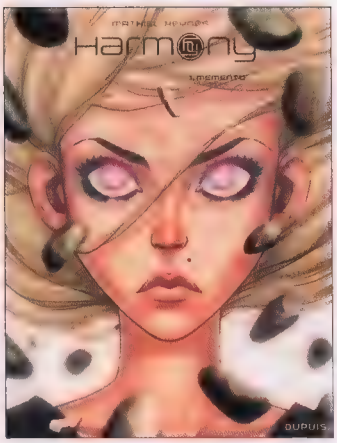

Via gedachten dingen bewegen

Het album opent met een scène die we heel vaak in *Dragon Ball Z* zijn tegengekomen. Een personage dat veel lijkt op Vegeta ontsteekt van woede tegen zijn broer, waardoor de grond beeft en open knalt. De volgende scène springt opeens 4000 jaar later naar een gezin thuis, in onze huidige tijd, waar een vader een mysterieus telefoontje beantwoordt. Vervolgens gaan we naar een scène waar we onze hoofdpersoon, Harmony, een meisje van een jaar of twintig, opgesloten in een kelder zien. Een oude man verzorgt haar en lijkt het beste met haar voor te hebben, maar hij houdt haar wel gevangen. Ze denkt dat ze door hem gedrogeerd wordt en vertrouwt hem niet. Helaas heeft Harmony haar geheugen niet terug (hm, waar hebben we dat meer gezien).

Plots ontdekt ze dat ze telekinetische gaven heeft. Ze ziet door een raam de oude man met een oude vrouw en een mysterieus dier dat haar lijkt te begrijpen. Ze hoort dingen die ze niet kan plaatsen. Ze zou een gevaar vormen voor een organisatie, omdat ze te veel weet en daarom willen ze haar uit de weg ruimen (hm, waar hebben we dat meer gezien). De organisatie weet haar te traceren, maar ze weet ternauwernood uit hun handen te blijven. Ze moet op de vlucht slaan want bij de oude man is ze niet meer veilig.

Auteur **Mathieu Reynès** raakte bij ons al bekend met de serie *Alter Ego* waarvan cyclus twee helaas niet door Dupuis is vertaald. Maar gelukkig kunnen liefhebbers van déze serie genieten, en ook van de serie *Alleen*. Reynès staat ook in *Harmony*, de eerste cyclus gaat drie albums omvatten, borg voor het scenario en heeft daarbij goed gekeken naar Amerikaanse films, wat de opbouw van het verhaal en spanning ten goede is gekomen. MvM

---

gegane jeugdstripblad *Tchô!* van uitgeverij Glénat. RS

!!!! **Donald Duck History 2: Grieken en Romeinen** (Diverse auteurs, Sanoma). In zes pockets komt de wereldgeschiedenis aan bod. De laatste pocket verschijnt in september 2017. Veel van dit *Duck*-werk komt uit Italië en wordt nu voor het eerst gepubliceerd in Nederland. RS

!!!! **Economix** (Goodwin/Burr, SubQ). Dit lijvige boek, een *New York Times*-bestseller, pretendeert het volledige verhaal over de economie te vertellen. In klare taal en met de nodige humor vertelt **Michael Goodwin** over de ontwikkeling van economische theorieën door de eeuwen heen. De illustraties zijn van de hand van *Dan E. Burr*. Saillant detail: volgens de auteurs hebben de Nederlanders in 1672 – het Rampjaar – hun premier opgegeten. BP

!!! **40 Hours 3: Bijna weekend!** (Heins/Hercules, DLC). Knap dat er nog een lading ambtenarengrappen te maken is na de eerdere albums in dit genre. Het is vlot gemaakt, maar een scheutje absurdisme zou welkom zijn bij al deze inkoppertjes. JdL

!!!! **Garfield 125: In close-up** (Davis, Loeb). De aartsluie, tv-kijkende en vreetzakkige kat blijft een geweldig strippersonage. Uitgeverij De Leeuw verspreidt deze strips namens Loeb. RS

!!! **Jan, Jans en de kinderen 58** (Studio Jan Kruis, Sanoma). Knusse familiestrip waar lichtvoetige humor de boventoon voert. Mooi dat deze Nederlandse stripklassieker nog steeds verschijnt. RS

!!! **Magic 7 1: Nooit alleen en Magic 7 2**: Tegen allen (Toussaint/

Fucking Hell

Peeters
Scratch 2016
ISBN 978-94-92117-41-0
Prijs €24,90
72 pagina's
Kleur (hk)

!!!!

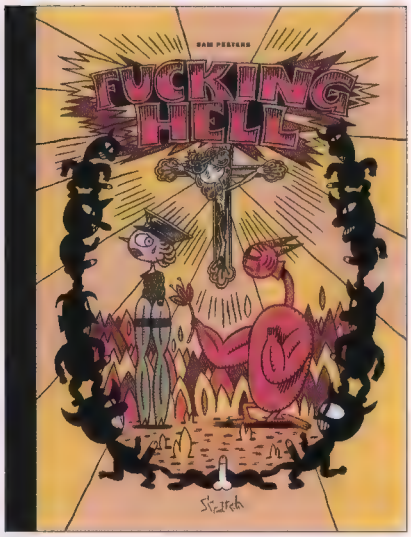

Duivels experiment in vorm en kleur

Na een onenightstand heeft de Duivel een gebroken hart. Het meisje dat hem heeft geraakt wil niet verder en daar heeft de gehoornde het knap lastig mee. Ten einde raad vraagt hij om hulp en niet zomaar bij de eerste de beste, hoewel dat raar klinkt, zonder de clou te verraden.

Sam Peeters heeft met *Fucking Hell* niet alleen een opmerkelijke titel aan zijn palmares toegevoegd, zijn nieuwste verhaal is bovendien het meest vrije wat betreft grafische diepgang en vormgeving. Was *In de schaduw van mijn lul* al een zoektocht naar nieuwe vertelvormen en idioom, in *Fucking Hell* gaat Peeters een stap verder. Het anekdotische verhaal is klassiek, maar de uitwerking en vooral de presentatie in boekvorm is vernieuwend. Het verhaal bevat veel lucht, in de vorm van lege of vrijwel lege pagina's die op kleur zijn verbonden aan voorafgaande of aansluitende hoofdstukken en die even goed gelezen kunnen worden als locatiemarkering. Het klinkt ingewikkelder dan het is, want tijdens het lezen voelt het intuïtief aan. Als de Duivel het 'goed' heeft zijn de pagina's donkerroze en daar waar hij verteert wordt door verdriet, zijn de pagina's zwart. De hel is geel en de hemel in de kerkelijke omgeving lichtblauw. Die kleurnuancering komt ook terug in de tekstkaders. Het tekenwerk is naïever dan voorheen en sluit aan bij het werk van Kaz en Kapreles, met veel harde arcering en rudimentaire vormen. Alle stenen hebben drie arceerstreepjes en het vuur in de hel lijkt op een berglandschap uit een kindertekening. De strip is vrijwel geheel getekend als een platformgame uit de jaren 1990: van links naar rechts, met naast elkaar geplaatste figuren, en profil. Dit zorgt ervoor dat het verhaal als het ware naar voren leunt en samen met de overgangspagina's een heel aparte leeservaring oplevert, golvend op snelheid en vertragingen.

Deze verhaal- en verteltechnieken maken *Fucking Hell* een bijzondere grafische roman. Of Peeters zijn lezers gemakkelijk meekrijgt in zijn keuzes valt te bezien; daarvoor is het te weinig een strip in klassieke zin en is het charmante liefdesverhaaltje eendimensionaal. Maar dat *Fucking Hell* met alle experimenteerdrift een logische stap is binnen zijn oeuvre staat vast. SN

Sprookjes van Grimm zonder woorden

Flöthmann
Wereldbibliotheek 2016
ISBN 978-90-284-2672-6
Prijs €19,99
88 pagina's
Kleur (hk)

!!!

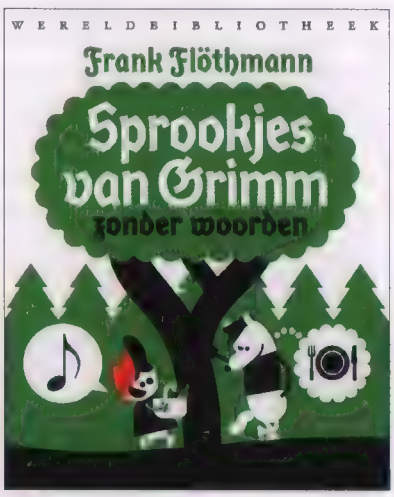

Een amusant experiment

Er was eens een lief klein meisje; iedereen die haar zag hield veel van haar, maar haar grootmoeder wel het allermeest. Sommige verhalen zijn zo universeel dat je ze al herkent aan de eerste zin of zelfs al aan de eerste paar woorden. Dat kan nog compacter, moet **Frank Flöthmann** hebben gedacht. Deze Duitse tekenaar is in eigen land onder meer bekend van een maandelijkse strip in mannenblad *Men's Health*. Nu beleeft hij zijn albumdebuut met een woordloze verstripping van de sprookjes van de gebroeders Grimm. Die mannen waren namelijk 'nogal lang van stof', aldus de achterflap van Flöthmanns boek.

Er valt wel wat af te dingen op *Sprookjes van Grimm zonder woorden*. Aan de tekenstijl ligt het niet. Flöthmann heeft een

EN VERDER...

Quattrocchi, Dupuis). Een groepje pubers, behept met magische krachten, moet, gelijk gewone kinderen, naar school. Het valt niet mee om op te gaan in de massa van de schoolgemeenschap. Pesten is aan de orde van de dag. Ook buitenbeentjes moeten meegaan in het ritme van alledag. De tekenstijl is sterk verwant met de Japanse manga. Humor. *Tongue in cheek*. RB

(!!) **Miss Deeplane 1: Als de maskers vallen** (Louis, Mediageuzen). Miss Deeplane is de mascotte van alle geeks, zij kan de vorm van verschillende superhelden aannemen en loopt doorgaans schaars gekleed en rondborstig rond. Het fantasy-superheldenverhaal is wat onsamenhangend maar **Stéphame Louis** kan wel aanstekelijke plaatjes tekenen. TdK

(!!) **Mooie zomers 2: De kreek** (Zidrou/Lafebre, Dargaud) Een idyllisch, nostalgisch zomervakantietafereel. Vederlicht leesvoer. TB

(!!) **Mosselen om half twee 1: Nacht van de struisvogel** (Felizarda Real/De Rycke, Mediageuzen). Zes vrienden vertellen hun verhalen wekelijks in een radioshow. In een poging de luistercijfers op te krikken besluiten ze een fictief verhaal te vertellen over monsters in het riool. Het verhaal verwijst in beeld en taal naar legio bestaande spellen, stripfiguren en films maar grappig wordt het helaas zelden. TdK

(!!) **Operatie Overlord 1: Sainte-mère-église** (Le Galli/Fabri, Silvester). Recht-toe-recht-aan verhaal, maar leuk getekend, over de start van D-Day. Jammer dat de personages net zo plat

superstrakke designstijl met digitaal ingevulde rode en groene kleurvlakken. Zijn werk doet soms wat denken aan cartoonist Trik of de strip *Boerke* van Pieter De Poortere. Het is een ietwat reclamische stijl die veel kan vertellen zonder woorden.

Helaas oogt het resultaat onrustig en druk. Flöthmann was vermoedelijk toch bang dat de beelden niet voor zich zouden spreken, dus gebruikt hij een eindeloze reeks tekstballonnen vol grafische codes en symbolen. Stiekem staat het boek dus toch vol gecodeerde tekst. Bovendien hanteert de Duitser vaak een wel heel frivole beeldvolgorde, begeleid door pijltjes, die het lezen van dit boek soms omtovert tot het oplossen van een puzzel.

Sprookjes van Grimm zonder woorden is een amusant experiment, maar als volwaardig stripalbum blijft het toch een beetje steken in goede bedoelingen. De wereldberoemde fabelen krijgen soms een licht-ironische twist, maar moeten het verder vooral hebben van bescheiden visuele vondsten. Dit sprookjesboek is allerminst fabelachtig. JM

Turks fruit

Wolkers & Matena
Meulenhoff 2016
ISBN 978-90-290-9147-3
Prijs €24,99
188 pagina's
Steunkleur (hk)

!!!

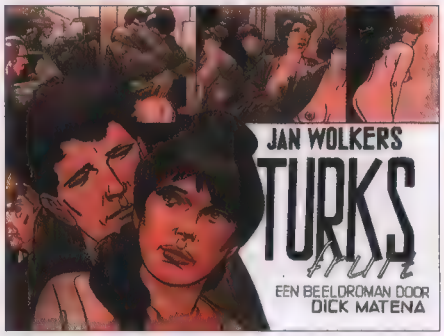

Lectuur duldt illustraties niet

Toen doorsijpelde dat **Dick Matena** aan het begin van dit millennium een oude wens in vervulling liet gaan door *De avonden* van Gerard Reve te 'verstrippen' (het woord dat dankzij Matena een begrip werd), leken de gouden stripdagen van krantenmagnaat Hearst weergekeerd: er was een voorpublicatie in *Het Parool* (fans kochten alle nummers, om de paginagrote afleveringen niet in te plakken, maar in zuurvrije cassettes op te bergen). En terecht, Matena trof feilloos de morbide, verveelde sfeer. Zoals Fokke tegen Sukke zei: 'In de gewone roman zat nog veel te veel vrolijk wit tussen de letters!'

Toen daarna **Jan Wolkers** aan de beurt was, kwam Matena

zijn als plastic speelgoedsoldaatjes. Bij vijf van hen wordt in een half tot hele pagina verteld hoe zij bij de paratroepers terecht kwamen. De compagnie waarvan zij deel uitmaken, moet het dorpje, waar de titel naar verwijst, heroveren. Afgerond verhaal in drie delen. MvM

(!) **De psy 21** (Bédu/Cauvin, Dupuis) Geestesziektes vormen in deze serie een schier onuitputtelijke bron van vermaak. Niet echt leuk. TB

(!!!!) **De Rode Baron 1: Tussen de kogels door** (Veys/Puerta, Dupuis). In dit eerste deel gaat het voornamelijk over de jeugd van Manfred von Richthofen, de meest succesvolle gevechtspiloot (80 overwinningen) uit de Eerste Wereldoorlog. De tekeningen van **Carlos Puerta** zijn adembenemend mooi en

ADVERTENTIE

AKIM.nl

Waarom bestellen bij akim.nl ?

Snelle service
Uit voorraad leverbaar
Snel en gemakkelijk betalen
Niet goed geld terug

Vragen? mail naar info@akim.nl

AKIM
Stripwinkel Akim Ulgersmaweg 14 9731 BS Groningen

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL WONDERLAND

wonderland productions
Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

niet met *Turks fruit*, maar met *Kort Amerikaans*, een boek dat hem in zijn jeugd trof als een bliksem. Die bewerking was nog een hele opgave, gezien het verschijningsritme van de drie delen. Hierna volgden met Dickens en Elsschot meer 'verstrippingen' volgens de 'Wet van Matena', dus met handhaving van de volledige tekst. Een principe dat zich langzamerhand ging wreken, met voor mij als dieptepunt *Kees de jongen* van Theo Thijssen.

En nu is er dan, op initiatief van uitgeverij Meulenhoff, *Turks fruit*. Een behoorlijk autobiografische roman over een naamloze kunstenaar (Matena geeft hem het gezicht van Wolkers), die een fraaie romance beleeft, gevolgd door een even tragische als onafwendbare breuk, de rouw (met de vele vreugdeloze seks aan het begin van de roman), en het overlijden van de ex (die in werkelijkheid nog leeft: wraak, vooral op schoonmama). Het pleit voor Matena dat hij voor een 'nieuwe' vorm koos: de klassieke Nederlandse tekststrip, met per pagina een strook illustraties en de integrale tekst eronder, in oblong (liggend) formaat. (kaassie sinds zijn Toonderstudio-tijd).

Maar het lijkt of de lectuur van deze überbeeldend geschreven roman deze illustraties niet duldt. Matena kiest voor fletse tekeningen, met één steunkleur. Van het vitalisme, de geilheid en de levensdrift blijft weinig over. Daarbij kiest hij voor close-ups met vreemde perspectieven, die statisch bovenaan de bladzijde blijven hangen. Achtergrond ontbreekt. Gelaatstrekken zijn verstard, lijnen rond mond lijken gebeiteld.

Matena heeft tijdens zijn bewerking de nodige lichamelijke malheur gehad. Dat is een verzachtende omstandigheid, maar met deze uitgave doet Meulenhoff de Wolkers-lezers geen plezier, noch de striplezers, laat staan de aanstaande lezers. Er was beter gekozen voor Tardi's Céline-aanpak, met minder, maar wel rijke en grote illustraties. WM

Batman v Superman – Dawn of Justice

Warner Bros. 2016
±145 minuten

!!!

Heftig pulserende film zonder rust

Regisseur **Zack Snyder** laat de iconen van DC Comics in deze film *Batman v Superman* voor het eerst samen optrekken. Een bijzonder uitgangspunt, maar de uitwerking valt niet mee. Waar de helden in deze erg lange vertelling elkaar eerst zelf bestrijden wordt ten slotte een gezamenlijke vijand gevonden. In de zijlijn doet dan ook een derde icoon, Wonder Woman (**Gel Gadot**), een beetje van zich spreken.

De vertelling begint met de meest dramatische gebeurtenis in het leven van Bruce Wayne/Batman. Als jongen is hij getuige van de brute moord op zijn ouders na een avondje bioscoopbezoek in Gotham City waar zij *Excalibur* op het witte doek zagen. Deze episode werd al in 1939 verstript, het jaar van Batmans creatie. Het gevolg van dit trauma is dat Batman later als een gewetenloze wreker optreedt, die schurken brandmerkt als koedieven in het wilde westen.

De scène is tekenend voor de fotografie van de hele film: bombastisch in beeld gebracht, fragmentarisch gefilmd, met extreme close-ups en slow-motions. Zo prachtig als de gebeurtenis in beeld is gebracht zo onrustig is de dosering en chronologie. De hele film is heftig pulserend en komt eigenlijk nooit tot rust. Talloze subplots met dramatische opnames verhullen de nogal warrige verhaallijn in de rauwe wereld waar Gotham en Metropolis samensmelten.

In die kluwen van gebeurtenissen is de door rancune voortgedreven Batman en diens handelen, geloofwaardig gespeeld door **Ben Affleck**, wel redelijk overtuigend. Naast de vangst van criminelen richt zijn haat zich op de 'Messias' Superman, de man die het liet gebeuren dat zijn medewerkers een gruwelijke dood stierven toen zijn flatgebouw door toedoen van General Zod ineenstortte. Die beelden vol horror appelleren overduidelijk naar de gebeurtenissen op 9/11. Waar Batman dus enige karakterontwikkeling kent, blijft Superman (**Henry Cavill**) kleurloos. Kennelijk was Snyders *Man of Steel* voor hem genoeg om de man uit Krypton te duiden. Als acteur valt er nu weinig eer aan te behalen.

De animositeit tussen beide helden leidt tot een intens gladiatorengevecht. Hierna wordt Supermans erfvijand Lex Luthor – hier opvallend jong en alleen de laatste paar minuten zonder haar – de gezamenlijke focus om te bestrijden. Luthor heeft als jonge technogod en psychopaat wilde plannen met een uit de Indische oceaan opgedoken Kryptonisch mineraal. **Jesse Eigenberg** speelt die rol overtuigend met sardonisch genoegen. In het gevecht tussen Batman, Superman en Wonder Woman

EN VERDER...

stralen een welhaast fotografisch realisme uit. Het scenario van **Pierre Veys** daarentegen schetst een beeld van een meedogenloze killer die, met een vermeend zesde zintuig, al zijn tegenstanders te slim af is. BP

(!!!) **Single 15** (Kolk/De Wit, Harmonie). In deze aflevering wil Stella meer zekerheid in haar bestaan en zet haar zinnen op een multimiljardair. Met ingang van dit vijftiende deel verschijnen de belevenissen van Stella, Fatima en Nienke in een nieuw jasje, en wel op klassiek stripalbumformaat. Weliswaar goedkoper dan de voorgangers maar tevens minder pagina's. BP

(!!!!) **Space Gangsters 1: Waterpret** (Motteler, Mediageuzen). Sciencefiction. Binnen het zwaar beschadigde Melkwegstelsel is het ieder voor zich. De vervuiling is gigantisch. Twee zusters – een meedogenloze huurling en een smokkelaarster – voeren los van elkaar dubieuze opdrachten uit. Een gecrasht ruimtevoertuig brengt de nodige verwarring. Prima stripverhaal tussen de sterren met een jofel duo. RB

(!!!) **De zonen van El Topo 1: Kaïn** (Jodorowsky/Ladrönn, Ballon Media). Dit is eigenlijk een filmscript, een vervolg op de uit 1970 daterende cultfilm El Topo. Cineast **Alejandro Jodorowsky** slaagde er niet in om budget voor deze productie te vergaren. Het script is nu getekend door **José Ladrönn** als een soort grafische film. Elke pagina bestaat uit drie banden waardoor de indruk van een scherm wordt gewekt. De strip zit, net als de film, vol bijbelse annotaties en surrealistische personages.

met het door Luthor gecreëerde monster Doomsday worden alle registers opengetrokken door Snyder. Het zal niet eenvoudig worden om daar nog eens overheen te komen. JdL

Zandkasteel

Peeters & Levy
Sherpa 2016
ISBN 978-90-8988-072-7
Prijs €24,95
112 pagina's
Zwart/wit (hk)

!!!

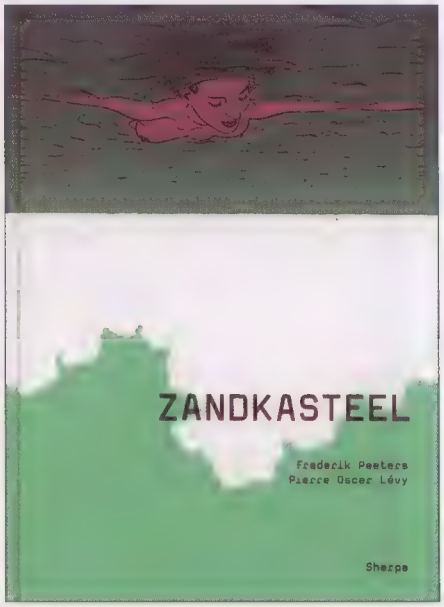

Bouwen aan een mini-universum

Een magisch-realistische setting, gelardeerd met horrorelementen. Een ontspannen dag aan het strand van Galicië loopt voor een aantal families en een ontheemde vluchteling dramatisch af. De ogenschijnlijk zorgeloze sfeer, waarin de groep vegeteert, laat zien dat vredig samen leven niet het sterkste staaltje van medeleven binnen het gezelschap is.

Als blijkt dat het leven uit een dag bestaat, tracht een ieder zijn vorm van troost bij de ander te halen. De onderhuidse spanning toont het echec van het individu.

Door het weglaten van teksten en alleen te koersen op de prachtige tekeningen bouwen scenarist **Pierre Oscar Levy** en tekenaar **Frederik Peeters** aan een mini-universum met als credo 'Geen plaats voor losers'. Een geweldig stripverhaal over het begrip 'tijd'.

Het 32 pagina's tellende dossier *Cahier noir 2* van **Ibrahim R. Ineke** over het leven in onmin met de tijdgeest is los toegevoegd aan het stripalbum. Het gegeven wekt reminiscenties aan de fameuze roman *Het leven uit een dag* van auteur A.F.Th. van der Heijden. RB

Hoofdpersoon is Kaïn, die als kind door zijn vader, El Topo, in de steek gelaten werd. Boeiend, maar ingewikkeld. BP

De uitroeptekens staan voor de volgende waarde-oordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

ADVERTENTIE

Yendor
Stripboekenwinkel anno 1977

Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Nederland

010-4331710
info@yendor.nl

of bestel online
www.yendor.nl

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Strijensedijk 3
3295 KL 's-Gravendeel
Tel.: 06-16110888
info@profbarabas.nl

Stripwinkel Prof Barabas

De winkel voor antiquarische strips!

- In- en verkoop van strips
- Internetveilingen
- Stripgadgets & striphoesjes
- Disney en Vandersteen
- Originele tekeningen

Verkrijgbaar bij uitgeverij Barabas:
Luxe integrale reeks van Douwe Dabbert
Ambrosius en Patty met originele pagina

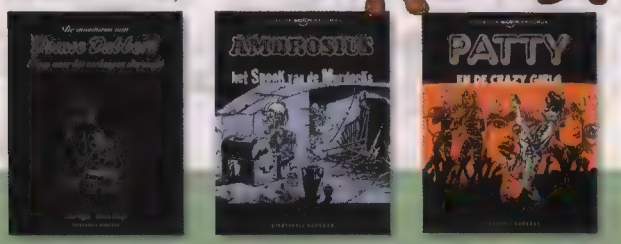

www.profbarabas.nl www.uitgeverijbarabas.nl

ADVERTENTIE

Bul Super
Stripboekhandel
– sinds 1976 –
Vanouds de grootste!

De mooiste Nederlandstalige webshop voor al uw stripalbums.

Welkom op het nieuwe
www.bulsuper.nl

ADVERTENTIE

Ahoy!

MARTEN TOONDER
KAPPIE
en de despoot van Mespoot

SLECHTS €9,95 per deel

Elk kwartaal een nieuwe titel!

Het twaalfde deel is nu te koop!

Ook verkrijgbaar als e-book via de app van Bliyoo voor €8,99 per deel.

www.stripstift.nl

ADVERTENTIE

'Horrorpiet, wat zit er in ons schoentje?'

€ 9,95 € 14,95

www.catullus.nl Twitter: @fokkesukke

Agenda

Aanvullingen? Vertel het ons! Stuur nieuws over beurzen, exposities of andere interessante stripevenementen aan **agenda@stripschrift.nl** of naar **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.**

t/m 23 december 2016 Expo 'Drawn! – 57 illustratoren, 1 uniek kaartspel', Nationaal Museum van de Speelkaart, Druivenstraat 18, Turnhout, België, info: www.speelkaartenmuseum.be
t/m 8 januari 2017 Expo 'Ze zijn blauw en ze blo(e)zen – 't Zijn de Blauwbloezen', Gallery Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 15 januari 2017 Expo 'Hergé', Grand Palais, 3 Avenue du Général Eisenhower, Parijs, Frankrijk, info: www.grandpalais.fr
t/m 15 januari 2017 Expo 'Étienne Davodeau – Kronieken van het echte leven', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 26 februari 2017 Expo 'Bedlam! – Een selectie uit het werk van Pieter M. Dorrenboom', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 10 maart 2017 Expo 'Elsje – 10 jaar rebels', Museum Strips!, Wijnhaven 32, Rotterdam, info: www.stichtingstrips.nl
t/m 30 maart 2017 Expo 'Willems wereld – 1001 tekeningen van Aloys Oosterwijk', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 31 maart 2017 Expo 'Willem retour - Overzichtstentoonstelling van Bernhard 'Willem' Holtrop', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 71, Groningen, info: www.stripmuseum.nl
t/m 28 mei 2017 Expo 'Coverkunst', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
t/m 19 juni 2017 Expo 'Nero & Co. – Sport!, Marc Sleen Museum, Zandstraat 33-35, Brussel, België, info: www.marc-sleen.be
12 februari 2017 20e Stripbeurs Leuven, Zaal Redingenhof, Redingenstraat 90, Leuven, België, info: hendrickxjeanpierre@skynet.be
12 februari 2017 Getekend, Lommel, Cultuurcentrum De Adelberg, Adelbergpark 1, Lommel, België, info: www.getekend-lommel.be
14 februari t/m 3 september 2017 Expo 'Gipi of de gevoelige kracht', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
4 t/m 5 maart 2017 De Stripdagen 2017, De Broodfabriek, Volmerlaan 12, Rijswijk, info: www.destripdagen.nl
2 t/m 3 juni 2017 3e Noordelijke Stripmanifestatie, De Harmonie, Ruiterskwartier 4, Leeuwarden, info: www.stripmanifestatie.nl
13 juni 2017 t/m 7 januari 2018 Expo 'Er was eens... Asterix – Goscinny en Uderzo bij de Belgen', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be
25 juni 2017 3e Stripbeurs Leopoldsburg, Het Buurthuis, Heidestraat 65, Heppen-Leopoldsburg, België, info: www.stripbeurs-leopoldsburg.be
19 september 2017 t/m 3 juni 2018 Expo 'De nieuwe Vlaamse strip', Belgisch Stripmuseum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be

In de schijnwerper

Willem retour

Dit jaar is Bernhard 'Willem' Holtrop 75 jaar geworden. Voor het Nederlands Stripmuseum in Groningen aanleiding om uit te pakken met de overzichtstentoonstelling *Willem retour*.
Zijn carrière als politiek tekenaar begint in 1965 bij het fameuze blad *Provo*. Vanaf 1968 woont en werkt hij in Frankrijk, waar zijn tekeningen verschijnen in bladen als *Hara-Kiri*, *Charlie Hebdo* en het landelijke dagblad *Libération*. In Nederland publiceert hij naast *Provo* in *Propria Cures*, *God, Nederland en Oranje*, *Hitweek*, *Aloha*, *De Nieuwe Linie* en van recenter datum *HP/De Tijd*.

De expositie laat een representatieve uitsnede zien van zijn werk, waaronder de *Provo*-periode, de Parijse jaren en zijn meer recente werk. Naast zijn politieke cartoons en tekeningen laat de tentoonstelling ook Willems vrije tekenwerk zien, waarin de verwevenheid van seksualiteit en macht centraal staat. Al tekenend verkent hij deze thematiek met een ernst die lijkt voort te komen uit een combinatie van volwassen verbazing en kinderlijke nieuwsgierigheid. Zijn anarchistische inslag is Willem, zo maakt deze tentoonstelling duidelijk, nooit kwijt geraakt.

Willem retour is te zien tot en met 31 maart 2017. Er is een gelijknamige catalogus uitgebracht. RS

Meer info: zie Agenda.

Het vak

Het vak is bestemd voor prijswinnaars in het roerige stripwereldje, alsmede voor meldingen van functiewijzigingen, wisselingen van uitgever of distributeur, verhuizingen... Hier leest u er alles over. Stuur mutaties aan **hetvak@stripschrift.nl** of naar **Postbus 84206, 3009 CE Rotterdam.**

Tijdens de Algemene Ledenvergadering van Het Stripschap op 4 september zijn twee nieuwe bestuursleden verkozen. **Margreet de Kloe** neemt de rol van secretaris op zich en **Aat Hendrikson** die van penningmeester. Tot er door de leden een nieuwe voorzitter is gekozen, blijft Meerten Welleman waarnemend voorzitter. Tegen voormalig waarnemend penningmeester Erwin B. is inmiddels aangifte gedaan wegens verduistering.

De oprichters van verzamelaarsplatform en veilinghuis Catawiki, **René Schoenmakers** en **Marco Jansen**, doen het sinds 1 december rustiger aan. Zij hebben de dagelijkse leiding van het bedrijf uit handen gegeven aan **Ilse Kamps**, die haar sporen ondermeer bij *Booking.com* verdiende.

De naam **Juniorpress** is definitief verdwenen uit het Nederlandse uitgeverslandschap. Het bedrijf is overgenomen door Marijn Koets en Sanneke van de Pas, maar voerde nog steeds de namen Juniorpress en JP Publishing. Dit is inmiddels veranderd in de nieuwe naam Meis & Maas. De uitgever biedt boeken, tijdschriften en cadeaugeschenken voor kinderen waaronder – hopelijk – in 2017 weer een nieuwe stripagenda.

Hans Edink van stripwinkel Mevrouw Kern (voorheen Leidse Stripshop) gaat na 25 jaar met pensioen en heeft zijn winkel verkocht. Op 1 januari 2017 is **Menno Barkema** de nieuwe eigenaar. Succes!

Cok Jouvenaar en **Caroline van der Lee** hebben de Stripcultuurbeurs 2016 van de gemeente Breda gewonnen. Het duo kreeg tijdens Stripfestival Breda de prijs uitgereikt voor hun idee om, in navolging van de schrijver- en dichter des Vaderlands, een striptekenaar des Vaderlands in te stellen. Bij de prijs (voorheen Stripcultuurprijs) hoort een geldbedrag van €4000.

Distributeur **Strips in voorraad** verspreidt sinds dit najaar de strips van de Belgische uitgeverijen Daedalus en Mediageuzen.

De Willy Vandersteenprijs 2016 is voor het stripalbum *Elsje maakt geschiedenis* van **Eric Hercules** en **Gerben Valkema**. De prijs, een initiatief van Strip Turnhout en auteursvereniging Sabam Artes, bekroont het volgens de jury beste Nederlandstalige album van 2016. De makers krijgen €5000 van Sabam Artes en een tekening van de vorige winnaar.

Jean-Marc van Tol, co-auteur, tekenaar en uitgever van *Fokke & Sukke* gaat in zee met New Book Collective. Dit bedrijf treedt vanaf 1 januari 2017 voortaan op als vertegenwoordiger van uitgeverij Catullus voor de winkels en inkoopbeurzen.

De Yieha Young Talent Award is voor het eerst uitgereikt en gegaan naar de 35-jarige **Veerle Hildebrandt** voor haar strip *Joyride*. De prijs van €2500 is bedacht naar aanleiding van de eerste verjaardag van het digitale stripplatform Yieha van de (strip)uitgevers Ballon Media en WPG/Standaard. Zodra *Joyride* klaar is, verschijnt het ook bij Yieha.

Sytse Algera heeft afscheid genomen als secretaris van de stichting Strips in beeld. Hij was vanuit die rol sinds 2011 medeverantwoordelijk voor de organisatie van Stripfestival Breda.

De Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit organiseert voor de derde keer de internationale stripwedstrijd **Animate Europe**. Ditmaal is het thema 'Re-Animate Europe'. De opdracht is om een korte strip van acht pagina's te maken die laat zien hoe er een einde kan worden gemaakt aan de huidige sombere stemming in en over de Europese Unie. Tot 5 februari kan een synopsis worden ingestuurd; in juli volgt de prijsuitreiking. Voor de winnaar ligt €500 klaar en Europese lof. Via *https://fnf-europe.org/animate-europe* is meer info te vinden.

Peter van Straaten heeft voor de vijfde keer de Inktspotprijs gewonnen, sinds 1994 de bekroning voor de beste politieke tekening van het jaar. Daarmee is hij koploper. Van Straaten kreeg de prijs voor zijn tekening *Vluchtelingen*. Bij uitgeverij Bas Lubberhuizen verscheen de bundel *Inktspot – De beste politieke spotprenten van het politiek jaar 2015-2016* (ISBN 978-90-5937-457-7, kleur, 144 pagina's, sk, €14,99).

Nijmegenaar Mark Retera (*Dirkjan*) heeft de Karel de Grote Oeuvreprijs gewonnen. Deze cultuurprijs van de Waalstad wordt eens per drie jaar uitgereikt en bestaat uit een geldbedrag van €10.000, een oorkonde en een beeld. Stadgenote en illustratrice **Esther Aarts** kreeg de tweejaarlijkse Cultuur Stimuleringsprijs Stad Nijmegen (€5000) uitgereikt.

De Plastieken Plunk 2016 is gewonnen door **Joris Sysmans** met zijn strip *Krieg*. Hij kreeg de door Luc Cromheecke persoonlijk geknede trofee en €250. De Strip2000 Publieksprijs van €50 ging naar **Dennis Marien** voor zijn strip *Metamorfosen*. De inzendingen van de acht finalisten zijn nog op *www.plastiekenplunk.be* te lezen.

In Memoriam

Jacqueline Crevoisier is op 28 juli na een kort ziekbed op 74-jarige leeftijd gestorven. Zij kreeg eerder dit jaar nog de Europäischer Übersetzer Entdecker Preis 2016 voor haar hertalingen van de verhalen van **Heer Bommel** in het Duits. Uitgeverij Personalia brengt dit jaar nog *De grote onthaler* in het Duits (*Der Grosse Einlader*) uit.

De Franse striptekenaar en illustrator **Ted Benoit** is op 30 september overleden na een beroerte. Hij werd 69 jaar. Benoit brak bij het grote publiek door toen hij medio jaren 1990 samen met scenarist Jean van Hamme het eerste album van *Blake en Mortimer* na de dood van geestelijke vader Edgar P. Jacobs mocht maken: *De zaak Francis Blake*. In zijn klare-lijnstijl maakte hij daarvóór diverse undergroundstrips voor bladen als *Libération*, *Métal Hurlant*, *L'Écho des Savanes* en *A suivre*. Zijn bekendste creatie is playboy-detective Ray Banana.

Op 22 oktober overleed **Steve Dillon** aan de gevolgen van een gescheurde blinde darm op 54-jarige leeftijd. De Engelse comictekenaar is vooral bekend om zijn werk voor de series *Preacher*, *The Punisher* en *Judge Dredd*.

Bij het ter perse gaan van dit nummer ontvingen we het bericht dat **Marcel Gotlib** op 4 december is overleden. Hij werd 82 jaar. Meer hierover in het volgende nummer.

Winnen

Tekenaar Erik Varekamp en scenarist Mick Peet hebben zich op een nieuw meerjarig project gestort en het eerste resultaat daarvan ligt inmiddels in de winkels: *De Kennedy Files 1: De man die president wilde worden*. In samenwerking met uitgeverij Scratch geeft *Stripschrift* drie exemplaren van de paperbackuitvoering cadeau aan inzenders van het goede antwoord op de volgende vraag:

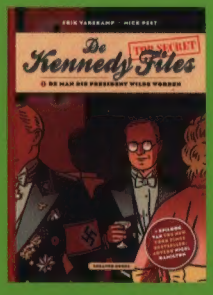

Erik Varekamp... Erik Varekamp... Kennen we die niet ook nog van die charmante strip over dat 'onbewoonde' eilandje, medio jaren 1990? Hoe heet die strip ook alweer?

Stuur het antwoord vóór 15 januari 2017 naar

Kennedy-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan drie goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Eric-prijsvraag *Stripschrift 446*:
De vraag was wie Chu Ghandra is. Zij is de dochter van steppenvorst Bor Khan. Uit de gigahoeveelheid inzendingen trokken wij één megawinnaar: Hennie van der Salm (Amersfoort) ontvangt het allerlaatste deel met DVD van Eric de Noorman – De volledige werken.

Uitslag $1ngle-prijsvraag *Stripschrift 448*:
We vroegen naar de namen van de regisseurs van de tv-serie Single. Dat zijn Job Gosschalk en Anne de Clercq. De tien gelukkigen die Single 15 ontvangen zijn: Ronald de Graaf (IJmuiden), Gerhardus de Haan (Hardenberg), Sjoerd Leenstra (Bolsward), Georg Lint (Leusden), Reinier Malasch (Amsterdam), Pieter-Jan van Ooij (Exmorra), Bertie Schouten (Vlijmen), Rikus de Vries (Wolvega), Joop Wenneker (Soest) en Guus Zomp (Ter Apel). Allemaal gefeliciteerd!

Stripschrift

Jaargang 48 • Nummer 4 (449) • December 2016

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkers
Tijs Bagchus, Olav Beemer, Freerk Bokma, Jan Booister, Ruud Booms, Peter Breedveld, Marq van Broekhoven, Esther Captain, Erik van der Hoeven, Frits Jonker, Teus de Kruijf, Hec Leemans, Just de Leeuwe, Martin Lodewijk, Willard Mans, Michel van Merriënboer, Jeroen Mirck, Stefan Nieuwenhuis, Bert Post, Kees Ribbens, Rik Spanjers, Erwin Suvaal, Ingrid Vilders

Aan Stripschrift is in 2011 de P. Hans Frankfurther prijs voor bijzondere verdiensten toe gekend.

Omslag
Bart van Leeuwen

Lay-out
Marc Weikamp

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
e redactie@stripschrift.nl
@Stripschrift
Stripschrift

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
ten name van
Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland € 55,00
België € 60,00
Other countries € 75,00

Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Maximaal 2 abonnementen per adres.
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenig vuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie. Materiaal Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Real Concepts, Velp

Uitgever/Distributie Nederland
Stichting Uitgeverij Stripstift
Arco van Os & Ton Schuringa
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op een abonnement.

ISSN 0165-845X

Peter van Straaten

Humor op zakformaat

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 12,50

Niet zeuren, maar scheuren!

PETER'S ZEURKALENDER 2017

Het ideale cadeau voor de feestdagen

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 15,-

Nieuwe avonturen van de populairste singles van Nederland. Nu op stripalbumformaat

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 9,90

SIGMUND 26e SESSIE

Niets is te gek voor de leukste strippsychiater van Nederland

www.deharmonie.nl

In de boekhandel € 9,90

Peter van Straaten

1935 – 2016

Peter van Straaten door Jan Kruis

Na het ter perse gaan van dit nummer van *Stripschrift* werd bekend dat op donderdag 8 december in zijn woonplaats Amsterdam tekenaar, cartoonist en schrijver **Peter van Straaten** is overleden. Hij werd 81 jaar.

Zijn werk is geliefd en veelomvattend: van politieke prenten, cartoons en strips, affiches, toneelstukken, erotische tekeningen tot vele bundels met proza. Een groot deel van zijn leven tekende Van Straaten voor *Het Parool* (1958-2012) en *Vrij Nederland* (1969-2014), later ook wekelijks voor *De Volkskrant* en een geïllustreerde column in *NRC Handelsblad*.

Van 1988 tot 2012 publiceerde hij in *Het Parool* elke dag een cartoon onder de titel *Het dagelijks leven*. Vanaf 1969 tot 2014 verscheen wekelijks een politieke prent in *Vrij Nederland*. Bekend is ook zijn feuilleton *Agnes* uit *Vrij Nederland* over een alleenstaande moeder en haar opgroeiende zoon. Zijn werk is vele malen in boekvorm verschenen en jaarlijks, sinds 1994 tot heden, worden zijn tekeningen gebundeld in *Peter's zeurkalender*. Uitgeverij Waanders bracht in 1997 een fraai overzichtswerk uit onder de titel *Peter van Straaten*.

Van Straaten was een meester in tekeningen over het menselijk ongemak, het gehannes en het dagelijks getob. Of zoals *Vrij Nederland* het omschrijft in haar In Memoriam: hij is de tekenaar van het menselijk tekort. Van Straaten was enorm productief en maakte dagelijks diverse tekeningen, met zijn arceringen als handelsmerk. Hij tekende met een conté pen en Oost-Indische inkt. Om tekeningen te corrigeren gebruikte Van Straaten de Tipp-ex-stift en witte etiketten waar hij later overheen tekende.

De tekenaar had een fenomenaal geheugen en tekende heel veel uit zijn hoofd. In 1976 verscheen het boek *Uit m'n hoofd* met tekeningen van zijn geboortestad Arnhem. Hij maakte ze zonder foto's of boeken te raadplegen of terug te gaan naar de plekken uit zijn jeugd.

Van Straatens laatste tekening verscheen dinsdag 2 augustus 2016 in *De Volkskrant*. De hoofdredacteur van de krant schreef er in een terugblik over: 'Die ging ogenschijnlijk over de Brexit. Een man en vrouw in zwemkleding op het strand, hand in hand, bekijken een ondergaande zon, de één zegt: 'Daar lag Engeland.' De lijn als altijd trefzeker, maar wel bibberiger dan normaal. Els, Peters vrouw, belde dat dit de laatste tekening was. Een schok: Van Straaten stopte omdat zijn laatste levensfase was ingegaan, maar hij verzocht ons via Els daar niet over te berichten. Die broze tekening met ondergaande zon was plots symbolisch en ontroerend.'

Op 27 september ontving hij voor de vijfde maal de Inktspotprijs, de prijs voor de beste politieke tekening van het jaar. Van Straaten kreeg de prijs voor zijn tekening in *De Volkskrant*: 'Ik ben geen vluchteling, ik woon al twintig jaar naast u.' (zie voor de afbeelding de rubriek *Het vak* in dit nummer).

De Inktspotprijs wordt sinds 1994 uitgereikt; Van Straaten is met vijf bekroningen koploper. De tekenaar was te ziek om de prijs in ontvangst te nemen en nam afscheid met een droef makend dankwoordje: 'Aangenaam verrast. De vijfde Inktspotprijs was een eer. Ik dank de jury en ik groet al mijn collega's, die ik kan beloven: dit was de aller-allerlaatste keer voor mij. Ik ben helaas uitgewerkt.'

Van Straaten (Arnhem, 25 maart 1935) werd geboren als de jongste in een gezin van vijf jongens. Zijn vader was architect. Tekenen was in het gezin Van Straaten een vanzelfsprekendheid. Met zijn broer Jan ging Peter regelmatig vogels kijken en nesten controleren. Vanaf zijn negende tot zijn negentiende hield de tekenaar nauwgezet vogellogboekjes bij. Een andere broer, Gerard, is ook een bekend (strip)tekenaar geworden, onder meer van de jeugdserie *De Kameleon* en zijn bijdragen aan *Pep*. Neef Harmen van Straaten is een bekende jeugdboekenillustrator.

Na het gymnasium in zijn geboortestad Arnhem studeerde Van Straaten aan de Kunstnijverheidsschool, de huidige Rietveld Academie in Amsterdam. Zijn loopbaan begon als reportage- en rechtbanktekenaar bij *Het Parool*, waarin later de beroemde strip *Vader & zoon* is verschenen. De strip verscheen maar liefst zevenduizend keer in die krant. Bij uitgeverij Van Gennep verschenen zeventien delen; in 2000 bracht uitgeverij De Harmonie nog de 'baksteen' *De dikke vader & zoon* uit, gevolgd door nog twee bundels in 2010/2011 in de reeks *Rainbow-pockets*.

Naast *Vader & zoon* maakte Van Straaten op scenario van Yvan Delporte nog de mysterieuze Sherlock Holmes-achtige strip *Llewelyn Fflint* voor *Pep*. Uitgeverij Stripstift, die ook *Stripschrift* uitbrengt, bundelde de drie verhalen in 1997 in het album *Llewelyn Fflint*, inclusief een lang interview met de tekenaar door Pieter van Oudheusden. In het nieuwe blad *Stripglossy* maken Ger Apeldoorn en Fred de Heij nieuwe afleveringen van deze, bij *Pep*-lezers geliefde strip.

Zijn omvangrijke oeuvre is vele malen bekroond, onder meer met de Stripschapprijs in 1983. Van recentere datum zijn de Gouden Ganzenveer in 2006 en in 2010 de Jacobus van Looy-prijs, een prijs voor dubbeltalenten (in zijn geval tekenaar en schrijver). In 2011 ontving Van Straaten een eredoctoraat aan de Rijksuniversiteit Leiden vanwege de wijze waarop zijn cartoons het menselijk gedrag inzichtelijk maken.

In het volgende nummer van *Stripschrift* komen we nog terug op het overlijden van Peter van Straaten, één van de grootste (strip)tekenaars die Nederland heeft gekend.

Redactie Stripschrift

Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
Nederland

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas
postnl

Peter van Straaten
1935-2016
Z.O.Z.